

ČASOPIS RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

Redigují:

ZD. KRISTEN

V. DAVÍDEK

FR. NAVRÁTIL

Ročník XII.

1 9 4 0

Číslo 2.

O B S A H :

	Str.
Dr. Karel Doskočil: Vývoj farních matrik v českých zemích ve světle právních předpisů	41
Dr. Ladislav Hosák: Příspěvek k rodopisu moravské šlechty z knih půhonů brněnských a olomouckých, I.	51
Vlastimil Holejšovský: Soupis svobodníků podle víry v Čá- slavsku z roku 1651, II.	57
Dr. Václav Davídek: Návrh obecné soustavy příjmení	63
Karel Polák: Výklad usedlostních jmen v Bukové u Kdyně	65
Literatura. — Zprávy. — Rodopisná hlídka. — Z rodopisné společnosti.	

PŘÍLOHA:

Jiří Felix: Rod Felixů kmene osvračinského.

Vydává svým nákladem Rodopisná společnost v Praze.

Odpovědný redaktor: PhDr. Zdeněk Kristen.

Vytiskla tiskárna Jana Lerneru v Praze-XV.

Užívání novin. známek povoleno ředitelstvím pošt v Praze čj. 77037/IIIa 1940.
Dohledací poštovní úřad Praha 6.

Vyšlo 16. září 1940.

Dr. Karel Doskočil:

Vývoj farních matrik v českých zemích ve světle právních předpisů.

Předneseno na členské schůzi Rodopisné společnosti v Praze
dne 28. února 1940.

Jest zákonem času, že prosívá doklady lidského života a činnosti a odklízuje je do marnosti a ztracení, takže šíře pramenů historických se podobá toku od doby dávné k nedávné mohutnějícímu, avšak prameny samy jeví sestup v hierarchii rodů, jež vyrvaly nepaměti. Po věkovitých genealogiích panovnických rodů, po ctihodných vývodech šlechtických z plného středověku, vystupují v urbářích, pozemkových knihách a matrikách v 16. věku jedinci nešlechtití, až popisy z poloviny 17. století dají vystoupiti v šem u obyvatelstvu podle jmen. Není v tom tajemství, je to vývoj státu; ze zájmu finančního a vojenského se zajímá stát o každou rodinu a jedince, kterého má určeného dvěma neproměnnými jmény. Otázka občanského rodopisu, úzce vázaná na vznik a stabilitu rodových jmen, jest závislá hlavně na matrikách, o nichž tu má býti pojednáno.

Význam matrik pro rodopis jest na bíledni a často bylo v tomto časopise a v rodopisných příručkách o povaze tohoto pramene a jeho užívání hovořeno,¹⁾ nikoli však soustavně. Nuže, otázku bude nutno přehlédnouti s dvojího hlediska, které se doplňuje: otázka praktického vedení matrik a svod předpisů. Skutečný způsob vedení matrik v českých zemích není prozkoumán. Vyžaduje předně heuristickou práci soupisu matrik.²⁾ Bylo upozorněno v tomto časopise,³⁾ že bývalá vídeňská ústřední statistická komise pořídila v letech 1886—9 soupis matrik v Rakousku, podle něhož tehdy bylo, a doufejme, že je dodnes, v českých zemích 22 matrik začatých před r. 1563, 1.200 před r. 1650, přes 3.000 před r. 1700, přes 2.100 před r. 1748. Bohu-

¹⁾ Na př. Dr. A. MARKUS, *Rodinná kronika*, 1926, str. 12-16 a *Příručka rodového kronikáře*, 1938, str. 34-38, 53-56.

²⁾ Soupis matrik v Praze připravuje Rodopisná společnost za redakce Dr. Zd. Kristena a vývojem matrik se zabývá Dr. V. BARTŮNEK; srov. jeho studii „*Historický vývoj matrik*“ v předešlém čísle.

³⁾ Jaroslav KLÍMA, *O důležitosti starších matrik* . . . ČRS II., str. 105-107.

žel, o způsobu vedení matrik v 16. věku nemáme studii zvláště potřebnou. Jak znamenitý je to pramen pro náboženskou otázku! O matrikách z pozdější doby, zaváděných hlavně od rekatolisace, a zachovaných od konce války třicetileté, jest každý rodopisec poučen z vlastní zkušenosti, ale i tu bude třeba souhrnných poznatků. Vývoj předpisů jest znám, ač také ne zcela spolehlivě, jen v hlavní linii od patentu císaře Josefa II., a proto o nich tu pojednávám podrobněji. Zde opět by bylo účelné uváděti paralelně předpisy církevní a státní, přihlédnou však hlavně jen k výnosům politickým.

Kdy vznikly matriky, nelze přesně říci. Patrně souvisejí se vznikem far. Fary byly zřízeny ve 3. stol., u nás farní organizace byla zaváděna ve 12. věku. Dr. Bartůněk uvádí, že lateránský koncil r. 1137 předpokládá již vedení matrik. Podle Speidela⁴⁾ stanovil pařížský koncil r. 1212 povinnost vésti matriky. Měly udávati den úmrtí a den narození nebo křtu. Zásadní směrnice církevní byly však vysloveny až na koncilu tridentském r. 1563 při reformě otázek manželských. Každý farář měl vésti a bděle střežiti knihu, do níž zapíše jména snoubenců a svědků, den a místo sňatku. Při křtu, dříve než farář přikročí k obřadu, měl se patřičných osob zeptati, koho neb které osoby si zvolily, aby křtěnce ze svatého pramene přijaly, a jejich jména měl do knihy zapsati. Koncilem bylo také nařízeno, aby se před svatbou děly ohlášky o bohoslužbách po tři po sobě následující svátky, na základě dispense mohly se však konati také najednou. Zásadně svatby se mohly slaviti každý den v církevním roce, týž koncil však zakazoval slavné svatby v době od adventu do Obřezání Páně a v době postní.⁵⁾ Více o praksi v našich zemích nám poví výzkum matrik ze 16. věku. Vedení matrik u nás bylo pak přímo nařízeno pražskou synodou r. 1605⁶⁾. Matrik se týkal rozhodným způsobem římský rituál z r. 1614, který k oběma knihám, předepsaným koncilem tridentským, přidává knihu zemřelých. Tyto tři knihy s patřičnými rubrikami měl vésti každý farář pro svůj obvod. Jejich pořadí se od těchto dob ustaluje a také v matrikách je tak nacházíme: svatební, křestní, úmrtní. Pro svatební matriky předpisoval římský rituál tuto (latinskou ovšem) formu a údaj:

»Roku ... dne ... měsíce, po třech předchozích ohláškách, o třech následných svátcích, z nichž prvá byla dne..., druhá dne..., třetí dne..., při svátečních bohoslužbách, když se nevyskytla žádná zákonitá překážka, já A., správce tohoto farního chrámu B. města (nebo obce) C., mládence D. z farnosti sv. E., a panny F. (nebo vdovy po kdysi G., když byla vdovou) z této (nebo sv. H.) farnosti, v kostele B. jsem se otázel a maje jejich vzájemný souhlas, slavnostně slovy v přítomném manželství jsem spojil; v přítomno-

⁴⁾ Joh. Jak. SPEIDELIUS, *Speculum observationum et notabilium juris*, Norimberk 1683, str. 971.

⁵⁾ Sess. XXIV, cap. I, II, X, MANLIK, *Anleitung zur Matrikenführung* (Praha 1905), str. 1, 81, 179, 77.

⁶⁾ MANLIK 2.

sti svědků J., syna K., jenž bydlí ve farnosti sv. H., a L. syna M. etc. Posléze jsem jim podle obřadu sv. Matky církve (pouze když snatku požehnal) při bohoslužbě požehnal.«

Zvláštní poznámka se činila, když oddával jiný pověřený kněz než farář, taktéž při pokrevenství nebo příbuzenství s poznámkou o dispensi a stupni příbuzenství. Svatba ovšem se mohla dít v domě za přítomnosti kněze a svědků a v kostele bylo pak jen požehnání.

Pro matriku křestní zněl formulář podle římského rituálu, taktéž latinský:

»Léta Páně ... dne ... měsíce ... já A., farář tohoto kostela sv. B. města (nebo obce) C., křtil jsem dítě, narozené dne ... D. a E. manželů této farnosti (nebo farnosti sv. F. a z takové rodiny), jemuž dáno jméno ... Kmotři byli G., syn H. z farnosti (nebo místa) J., a K. manželka L., dcera M. z farnosti (nebo obce) N.«

Při dítěti, které nebylo z legitimního manželství, mělo být zapísáno aspoň jméno známého z obou rodičů s pominutím všech příležitostí k infamnosti. Zvláštní zápisy byly pro nalezené děti a pro křty lidí, kteří přistoupili ke katolictví.

Při úmrtí předpisuje římský rituál tuto (latinskou) formu zápisů:

»Roku ... dne ... měsíce ... A., syn (či dcera) B., z obce C., věku ... (možno-li to zvědět) v domě ... ve společenství sv. Matky církve duši Bohu odevzdal; jehož tělo bylo pohřbeno dne... v kostele sv. D., ode mne E. (nebo F. zpovědníka) vyzpovídán dne..., svatými svátostmi zaopatřen dne..., pomazáním svatého oleje posílen mnou dne...«

Den pohřbu měl následovati po uplynutí jisté doby od smrti a mělo býti udáno, kde je tělo pochováno (na hřbitově, v kostele, v rodinné hrobce).

Pro všechny tři druhy matrik předpisuje pak římský rituál: »Zvláště ať dbá farář, aby v knihách jak pokřtěných tak oddaných i pohřbených vyznačil vždycky nejen jméno osobní, nýbrž také rodinné.«

Těmito dvěma směrnicemi byla na dlouho upravena církevní praxe vedení matrik, a výzkum v našich zemích poví, jak se skutečně projevila. Bude třeba sledovati formuláře našich matrik, které byly přece jen stručnější nežli přikazovaly předpisy.⁷⁾ Bývaly psány

⁷⁾ V archivu země České v Praze jest uložena v odd. rukopisů pod sign. A 100 svatební matrika jistebnická, patrně katolická, se zápisy z let 1618 (7. I.) až 1628 (14. VI.). Malá knížečka, nazvaná Registra, jest však ve skutečnosti současně účetní knihou, jak možno souditi z neúplného názvu a viděti ze způsobu, jak byla vedena. Poškozený název možno v tom smyslu doplniti: »*Registra (kostela) jistebnického, co jest (přijato?) za mně kněze Šebestiana Sci)piora Kluzburského par(ochi?)*«. Pět až šest zápisů na jedné straně, psaných per extensum, má po straně 2 rubriky pro groše a denáry, co kdo dal při svatbě. Občas pro-

per extensum, po celé straně, ale postupem doby, snad již před restaurací, byly zaváděny rubriky, které dovolily vypouštět opakovaná slova: ženich, nevěsta, svědkové, otec, matka, kmotří, a ovšem datum.⁸⁾ Také větná stylisace zápisu se tím ztrácela, ačkoliv se vrací a udržuje dlouho, ale vždy i v rubrice zbylo místo pro poznámku ať již faráře či kantora. Vedení matrik psaných česky se ujali, patrně ještě v 17. století, kantoři, kteří byli téměř při každém kostele a kteří vedle učitelství bývali správci kůru, a také tedy vedoucími matrik. Z mnohých matrik se dá sestavit celá posloupnost kantorů. Skutečností však zůstávalo, že vedení matrik bylo nejednotné, a že při mnohé zajímavé poznámce zapomínalo se mnohdy na údaje podstatné. Změna nastala v 18. století.

Od konce 18. století jsou farní matriky u nás vesměs zachovány a mají jednotný ráz v celém bývalém Rakousku. Vděčíme za to zájmu tak zvaného osvícenského státu, jeho potřebám vojenským a zření k tehdy se vynořivší otázce populace.

Smutné zkušenosti Marie Terezie za války o její dědictví a za války sedmileté ukázaly, že hlavní váhu ve válkách té doby má počet vojska. Po zavedení stálé armády bylo přikročeno k všeobecné odvodní povinnosti, k níž bylo průpravou prvé přesné sčítání obyvatelstva r. 1771 a další pozorování přírůstku nebo úbytku populace. V Praze prováděla popis r. 1770 komise dům od domu podle domovních čísel, která byla téhož roku nařízena, kdežto na venkově se obyvatelstvo mělo vésti v evidenci pomocí matrik. Správci matrik měli napříště po ukončení konskripce podávat krajskému úřadu dvojité čtvrtletní výkazy ze všech tří druhů matrik, svatebních, křestních a úmrtních s odkazy na domovní čísla.⁹⁾ Tím zasáhl stát, vměšující se již i jinak do života náboženského, citelněji do vedení matrik a přčetné dekrety a reskripty z poslední čtvrti 18. století ukazují jednak využití a ustálení dosavadní praxe farních úřadů, jednak jsou to nařízení, vyplývající z utváření otázek vojenských, politických a v neposlední řadě občanských. Vedle toho byly nařízeny údaje a nalinkované rubriky, které zavedly strohou jednotu, ale ne-

vedeny součty a přenosy. Zápisy, oddělené čarami, obměňují dva formuláře:

„Léta 1618, měsíce listopadu dne 18., vstoupil v stav sv. manželství Václav, syn Jarolima Duška ze vsi Drahnětic, s dcerou Václava Řehořky ze vsi Drahnětic jménem Annou. Dáno 50 gr.“

„Léta 1618, měsíce listopadu dne 28., Matěj Kratochvíle z městys Stráže etc. oblíbil sobě k stavu manželskému dceru Annu Jana Vondráčkova ze vsi Božejovic. Dáno 36 gr.“

⁸⁾ Kdy byly zavedeny rubriky místo větné stylisace, bude nutno teprve zjistiti. MANLIK, I. c. 2, 64, nedává o tom jistoty. Práví, že Rituale Romanum zavedlo rubriky, pak však udává větné formuláře z Rituálu, načež uvádí, že teprve josefský patent z r. 1784 zavedl tabulární formu, kdežto podle Rituale Romanum a Concilium Tridentinum bylo předepsáno psaní per extensum. Ve skutečnosti však na př. matrika v Olešnici na Moravě od svého založení r. 1663 vede svatby a křty v rubrikách.

⁹⁾ Nejv. reskript z 10. III. 1770, Militare.

dovolily opomenouti některý údaj. Tyto rubriky bylo nutné ovšem pozměňovati a přizpůsobovati životu, ale přece působily. S úpravou vojenských a židovských matrik od poloviny 18. století (1766, 1768) souvisí návrh rubrik ve farních matrikách z r. 1770 (dvorský dekret z 6. X.), který byl konečně uskutečněn po 14 letech.

Důležité je guberniální nařízení z 20. října 1779 (Militare), aby v matrice byla u těch lidí, kteří mají dva názvy, vždy uváděna obě jména, podle gruntu a rodné jméno, napříště však jména křtěných a oddaných měla býti zapisována nikoliv podle gruntů, nýbrž jen podle jména a rodiny. Téhož roku, 29. XII., bylo nařízeno, aby lidé těchto svých jmen neměnili, ale teprve dekret dvorské kanceláře z r. 1826 omezil podstatně změny rodinných jmen a od r. 1866 pravomoc k povolování změny jména byla přenesena na zemské politické úřady. Přezdívky se ovšem udržely velmi dlouho.

Po guberniálním nařízení o zápisech pokřtěných bez poplatku (19. I. 1771) a o opatrování matrik před ohněm (10. V. 1774) byl významný císařský patent z 1. května 1781, nařizující, že matriky mají právo veřejné listiny, a že jim tudíž přísluší plná víra. Doplněk po 6 letech (15. I. 1787) stanovil, že je tomu tak jen v ohledu, k němuž byly matriky zřízeny, a nikoliv v ohledu vedlejších a na zdání založených okolností.

Základní význam se přikládá patentu Josefa II. z 20. února 1784, jež proto uvádím v překladu z němčiny v plném znění; proti návrhu formuláře z r. 1770 byly rubriky rozšířeny, hlavní však jest, že stát stanoví povinnost vésti troje matriky a že ji žádá, jak ostatně chtěl již koncil tridentský a Rituale Romanum, od faráře.

»Registra o svatbě, narození a úmrtí jsou právě tak v ohledu veřejné správy, jako jednotlivých rodin velmi důležitá. Veřejná správa z nich získává užitečné poznatky o stavu, přírůstku nebo úbytku svateb, o přírůstku a poklesu narozených, o zvětšené nebo zmenšené úmrtnosti. Jednotlivým rodinám slouží pak v nejednom ohledu za průkazné listiny a nikoliv zřídka jsou podkladem soudních rozhodnutí, od nichž závisí postavení občana a celého příbuzenstva. Z tohoto důvodu jsme dlužni pro blaho svých poddaných pro tato registra, až dosud dobrovolná, jejichž věrohodnost byla závislá na jediném pouze člověku, takové opatření předepsati, které činíc je upotřebitelnými pro úmysly státu, spojuje současně s všeobecnou stejností zákonitou jistotu. Každý farář bude vésti od nynějška pro svůj obvod troje různé knihy: knihu oddaných, knihu pro zápisy narozených a knihu zemřelých.

§ 1. Kniha oddavek musí míti tyto rubriky: rok, měsíc, den svatby, číslo domu, křestní jméno a příjmení ženicha, jeho náboženství a stáří, udání, zda je svobodný či vdovec. Křestní jméno nevěsty, náboženství, stáří, svobodná či vdova. Křestní jméno a příjmení svědků nebo t. zv. družbů a jejich stav.

§ 2. Rubriky o ženichovi a nevěstě vyplňuje, kdo oddával. Svědkové se však mají vždy vlastnoručně podepsati, umějí-li psáti.

Když psáti neumějí, запиše je školní mistr nebo někdo jiný. Přece však musejí zápis osvědčiti křížkem nebo jiným znamením vlastní ruky, jak tomu bývá při závětech nebo smlouvách.

§ 3. Na konci každé stránky svatebního rejstříku podepíše se farář jménem vlastnoručně. Když nějaká svatba není vykonána farářem samým, musí býti oddávajícím v každém případě zvláště podepsána. Řádný kooperátor podepisuje se prostě s označením kooperátor. Když však koná svatbu cizí kněz na místě faráře, musí ještě ke svému podpisu dodati, že obdržel od faráře plnou moc.

§ 4. Aby byl zřejmý počet narozených vůbec, počet dětí každého pohlaví, zda jsou původu manželského či nikoliv, třeba zavést v křestním rejstříku tyto rubriky: rok, měsíc a den narození, domovní číslo, křestní jméno dítěte, jeho pohlaví, udání, je-li manželské či nemanželské. Křestní jméno a příjmení rodičů, jejich náboženství. Křestní jméno a příjmení kmotrů. U nemanželských dětí se jméno otce do křestních knih nevpisuje, neboť tento zápis, možný jen na základě udání matčina, náhodné pověsti nebo domněnky duchovního správce, zůstává vždy velmi dvojaký, snižuje domnělého otce v očích světa a nemá žádného vlivu právního ani pro matku ani pro dítě. Jméno otce u nemanželského dítěte lze jen tehdy připojiti, když se k tomu sám přiznává¹⁰⁾. Kmotři se musejí jako ve svatební knize buď vlastnoručně podepsati, nebo když je někdo jiný запиše, musejí ověřiti cizí ruku připojeným znamením.

§ 5. Úmrtní rejstříky farní musejí býti vedeny ve všech obcích podle formuláře č. 3 v šesti rubrikách, totiž: rok, měsíc a den smrti, domovní číslo, náboženství, pohlaví a udávané stáří zesnulého. V místě, kde není sice ohledávání mrtvých, zato však krajský fysikus nebo zkoušený ranhojič, přistupuje k předešlým rubrikám ještě sedmá o příčině smrti. K tomu účelu budou krajsští fysikové a místní chirurgové vyzváni, aby faráři o každém zesnulém, k němuž byli voláni, udali písemně nemoc.

§ 6. Židé stejně mají býti povinni vésti tyto tři druhy register a držeti se předepsaných rubrik s malými změnami podle svého náboženství. Kde je ustanoven místní rabín, má vésti registra, u jednotlivých rodin pak rabín nejbližší místa bydlicí.

§ 7. Jest povinností biskupů při prohlídce diecesí, dáti si vždycky předložiti oddací knihy, křestní a úmrtní rejstřík.

§ 8. Také krajsští úředníci mají občas dohlédnouti, zda tyto knihy ve všech obcích jsou vedeny podle předpisů.

§ 9. Koncem každého roku mají faráři a taktéž rabíni ze všech tří register vypracovati roční tabulku s formulářem v rubrikách souhlasnou a poslati ji nejdéle do polovice ledna na konskripční úřad a také na okresní úřad.«

¹⁰⁾ O nemanželských dětech totéž nařizoval již dvorský dekret z 20. VII. 1770,

Třebaže josefský patent zněl jasně a měl patrně v příloze nalinkované formuláře, přece ještě v r. 1797 měl klatovský okresní úřad zkušenost, že matriky nejsou takto vedeny. Všeobecně pak brojili faráři hlavně proti podpisům svědků, že špatně píší, že knihy znečišťují. Na drsném papíře se jistě lehce změnil podpis svědka v kaňku. Ale úřady nepovolily: dvorským dekretem z 25. II. 1788 byly podpisy znovu nařízeny. Výměry josefského katastru v archivu země České ukazují, že valná část sedláků uměla psát, což dokazují ostatně i pozemkové knihy z konce 18. věku, ale i tak musil úřad 17. X. 1799 doznati, že faráři měli pravdu. Bylo proto rozhodnuto, že ten, kdo se domnívá, že umí psát, má se podepsat, avšak duchovní správce nebo školní učitel měl při nečitelných podpisech ještě jednou napsat jméno s poznámkou »to jest«. Znovu se tu tedy mihlo jméno kantorů, ač již tehdy byly matriky vzaty z jejich rukou, ale ještě 3. I. 1790 nařízeno, že místo v bytech kantorů mají býti uschovávány na faře, a to v bezpečí. Pozdější předpisy nařizují již archivářské uchovávání matrik; tak guberniální výnos z 16. VI. 1815 mluví o archivní polici a výnos místodržitelství z 10. II. 1896 o archivní místnosti. R. 1844 (28. XI.) nařízeno, aby ve farním archivu byly odděleně uchovávány doklady oddací, jako křestní listy, které musily zůstat v originále na faře jako doklad správného postupu svatebního, což se dělo až do r. 1904.

Pro rodopisce je důležité nařízení z 1. května 1794: duchovní správce mají zřetelně poznamenati v oddacích a křestních registrech vedle jména nevěsty nebo matky také vždycky panství a místo, odkud pochází, včetně čísla domu, a také kdo byli její rodiče, a to v rubrice, kde je její jméno. Nezjistil jsem, od kdy se také uvádějí v křestních zápisech rodiče křtěncova otce. Teprve 5. VII. 1875 bylo výnosem pražské konsistoře nařízeno, aby při svatbě vdovy vedle jména po zesnulém manželi bylo uváděno též její rodné jméno. Výnos ze 4. X. 1794 určil, že v křestní matrice není již nutno uváděti rodné jméno matky. Ještě však gub. výnos ze 14. XI. 1809 zjišťoval po krajské visitaci v Rakovnicku, že se ani jména panství a místa, odkud matka pochází, ani stav jejích rodičů neuvádějí, a znovu to nařizoval.

Vskutku praktické bylo nařízení z 3. I. 1790, aby krajský úřad doporučil svým duchovním pastýřům opatřiti matriky a becedním indexem, což bylo později rozšířeno i na matriky starší (3. VI. 1802). Indexy ty po ustálení rodových jmen jsou vedeny již podle příjmení, jak se dělo ostatně i v pozemkových knihách od poloviny 18. věku. Stížnosti na nepořizování indexů vyskytují se však ještě po deseti letech a k starším matrikám si opatřují faráři ukazatele teprve v dnešní době.

Jako důsledek prohlášení matrik za veřejné listiny bylo nařízeno 11. II. 1792, že krajský úřad má všechny matriky, i staré, o foliovati, uvéstí vpředu počet stran, prošiti stužkou a zapečetiti.¹¹⁾

¹¹⁾ Tak byla opatřena 18. XII. 1793 i zmíněná matrika jistebnická. Současné patrně táž jistota byla žádána zpečetěním druhých veřejných

Nařízení z 20. IX. 1799, že matriky mají býti pololetně dvakráte opsány, vikářem kolacionovány, vidovány a posílány konsistoři, bylo zmírněno po roce (21. V. 1800), že se tak má díti jednou ročně a v jednom opise. Mělo se tím předejít ztrátě v případě požáru, ač nařízeno již 1774, že matriky mají býti předně zachraňovány. R. 1789, 30. IV., byly dvorským dekretem nařízeny větně stylisované formuláře křestních, oddacích a úmrtních listů.

Tak tedy od konce 18. století máme všude zavedeny matriky, byť i suché; od roku 1784 se vydávají přehledy hlavního města a země tiskem (dv. dekret ze 17. II. 1784), jež jsou základem statistiky. Jak při tom zájem státní zatlačil původní, výhradně náboženský ráz matrik, ukazuje nařízení z 19. VII. 1784. S rozhodnutím, že farnost má vésti pro každou obec zvláštní matriku, bylo určeno, že konsistoře mohou svobodně uvážiti ve věci zapisování o zaopatřování sv. svátostmi a místa pohřbení, že však nesmí býti zaváděna pro to nová rubrika a že ve výkazech krajskému úřadu se tyto údaje nemají uváděti, poněvadž nemají politického významu.¹²⁾ Nezvyklý smysl na prvý pohled má dvorský dekret ze 4. VII. 1801, že i při dlouhé nepřítomnosti otce nové děti mají býti zapsány jako manželské podle zásady: »pater est, quem iustae nuptiae demonstrant«. Zásada zůstala v platnosti i v občanském zákoníku, dávajíc však otci právo žádati za oduznání otcovství. Dekretem dvorské kanceláře z 2. VII. 1825 bylo nařízeno zapisovati do křestní matriky jména porodní babičky jako svědeckého prvku.

Podobně dekretem téže kanceláře z 26. XI. 1829 dáno bylo také nekatolickým duchovním správcům právo vésti všechny tři druhy matrik. Po povolení protestantských a řeckokatolických vyznání tolerančním patentem vedli evangelické matriky katoličtí faráři (dvorský dekret z 22. II. 1782); r. 1784 nařízeno, že i nekatoličtí svědci se musí dostaviti na katolické fary; nařízení z 30. IV. 1789 výslovně stanovilo, že matriční výtahy katolických farářů se mají tiskati katolíků i nekatolíků. Ještě zmíněný dekret z r. 1829 předpisoval nekatolickým duchovním správcům povinnost vésti duplikát matrik a zaslati jej katolickému faráři, který jej připojí ke své matrice. Dne 30. I. 1849 bylo ministerským výnosem rozhodnuto, že nekatolíky jsou evangelíci augsburského nebo helvetského vyznání.

Směrnice státní z 18. století, doplněné četnými církevními předpisy hlavně v 19. věku (1860 pražský koncil, 29. V. 1873 pražská synoda o podrobných předpisech k vedení matrik) a taktéž státními, zůstaly hlavním smyslem matričních zákonů. Malé rozdíly souvisejí spíše se změnami správními po r. 1848 (nové úřady politické a soudní; zemský zákon pro Čechy z 25. III. 1850 stanoví, aby při jménu obce místo dosavadních panství byl uváděn kraj, úřad podkrajský

listin, pozemkových knih. Zde jest na místě poznamenati, že pozemkové knihy obsahují často postupní a spolu svatební smlouvy od konce 18. století. Města pak vedla svatební knihy již dříve.

¹²⁾ Brzy po josefském patentu z r. 1784 objevuje se však nová rubrika, totiž pořadové číslo zápisu v roce.

a okresní soud), s úpravou poměru státu k církvi a s vývojem názorů civilního. Občanský zákoník z r. 1811 pojal v příslušných hlavách o právu manželském, dědickém a o právu mezi rodiči a dětmi funkci matrik do svých paragrafů. Po konkordátu patřily manželské záležitosti katolíků v letech 1855 až 1867, stejně jako před r. 1811, opět před instance duchovní, ale věc byla změněna základními zákony z r. 1867. Říšský zákon č. 47 z 25. května 1868 obnovil stav z let 1811-1855, pokud se týče druhé hlavy občanského zákoníka, který se vztahoval i na katolíky. Církevní manželství se stala fakultativní a věci manželské patřily opět před světské úřady. Občané i katolického náboženství mohli uzavřít sňatek před politickým úřadem okresním. Ten vedl k tomu účelu protokol, knihu ohlášek a svatební rejstřík, z nichž pořízená vysvědčení mají také průkaznost veřejné listiny. Roku 1870 zákonem č. 51 nařízeno okresním hejtmanstvím a obcím s vlastním statutem vésti rejstříky pro osoby nepatřící k žádné státem uznávané církevní společnosti.

Přehlédlí jsme v hlavních rysech vývoj předpisů pro vedení matrik a tak rodopisec nyní ví, co může od matrik očekávat hlavně v době, kdy byly sice již zavedeny rubriky, ale ještě nebyly kupovány natištěné archy matriční, předepsané jednotně v pražské arcidiecesi na konferenci 19. května 1880. Tištěny byly ovšem již koncem 18. století a výzkum v matrikách, který se opře o vývoj zákonů, nám ukáže skutečný způsob jejich vedení.

Podkladem pro zjištění předpisů byly mi staré německé rejstříky k zákonům v Čechách od Roth-Blažka z r. 1817¹³⁾ a rejstříky k náboženským zákonům v Čechách z let 1601-1825 od Jakše z r. 1828-30¹⁴⁾. Vedle praktické příručky o matrikách od brněnského biskupa Jos. Kupky, jest zejména poučný německý návod kanovníka u sv. Víta Václava Manlika z r. 1905¹⁵⁾. Manlikova kniha, jsouc příručkou pro vedení matrik podle církevních předpisů a podle v Rakousku platných státních norem a nikoliv dějinami předpisů, pomíjí ovšem zákony derogované. Obsahuje však vedle věcného rejstříku též chronologické přehledy církevních a státních předpisů a v textu samém se projevuje subsumpce předpisů od koncilu tridentského a římského rituálu až k josefským předpisům. Také hlavní linie vývoje: záležitost církevní do 18. století, státní zásahy základní a trvalé povahy v době josefské, občanské zákony a pilné církevní uzpůsobení v 19. století vystupují z knihy Manlikovy zřetelně. Bylo by si přát

¹³⁾ *Auszug aller im Königreich Böhmen bestehenden Verordnungen und Gesetze.* Nach Johann Roths... neu aufgelegt... durch Johann BLASECK... Praha 1817.

¹⁴⁾ Peter K. JAKSCH, *Gesetzlexikon im Geistlichen Religions- und Toleranzfache ... für das Königreich Böhmen vom 1601 bis Ende 1800.* Praha 1828. Druhá řada: *Gesetzlexikon ... vom 1801 bis Ende 1825.* Praha 1829.

¹⁵⁾ *Anleitung zur Matrikenführung nach den kirchlichen Vorschriften und den in Oesterreich geltenden staatlichen Normen.* Zusammen gestellt von Wenzel MANLIK... Praha 1905.

nyní pěkné studie české, ať příručky pro faráře či vývojového přehledu pro rodopisce.

Začal jsem poukazem na důležitost matrik pro rodopisce a chci skončit zásadní poznámkou. Hnutí rodopisců jest ušlechtilé a pro sebevědomí národa žádoucí. Udělalo se mnoho i ve vlastní práci i v rozšíření zájmu. Nezapomínejme však, že celý výzkum závisí na nahodilosti zachovaných matrik, údajů a pramenů a na víře v manželské početí věrných manželek. Oduševnělý proslov p. archiváře Markuse při založení Rodopisné společnosti, otištěný v I. roč. časopisu, končil pěkným citátem z Demla. Nezapomínejme tedy, že genealogie krevní nevylučuje genealogii duchovní. Nevěřme na příliš velkou dědičnost, kterou případy dvojčat uvádějí do úzkých. G. Maurevert dobře poukázal na »impregnaci«, kdy dítky z druhého manželství ženy mohou jevití povahu a rysy prvního muže¹⁶⁾. Také starý generační román obrací se k odpovědným jedincům, kteří případně zlomí neblahou tradici. Vedle této ctihodné tradice, která však nic nezaručuje do budoucna, poněvadž je v daném okamžiku v rukou živého a svobodného člověka, volme z rodové a krevní tradice genealogii a souvislost duchovní a podle ní zodpovědně jednejme!

¹⁶⁾ Josef FLORIAN, 7. kurs v červnu 1923, Stará Říše: G. MAUREVERT, *Genealogie* (tamtéž J. von UEXKÜLL, *Mendelismus*.)

Dr. Ladislav Hosák:

Príspevek k rodopisu moravské šlechty z knih půhonů brněnských a olomouckých.

Knihy zemského práva brněnského a olomouckého jsou nepřehledným pramenem pro genealogii moravské šlechty, přece však byly k tomuto účelu využity měrou dosti malou.¹⁾ Ještě menší pozornosti se těšily poslední svazky zemského práva a sice knihy půhonů brněnských z let 1535-55 a 1585-1641 (čísla XXXIX., XL., XLI.) a olomouckých z let 1517-85 (čísla XLV., XLVI., XLVII. a XLVIII.)²⁾. Tyto knihy obsahují naučení panská a úřadu hejtmanského při jednání o sirotky, pozůstalosti (zejména, nebyla-li sepsána závěť) a zprávy o plných mocích, které dával ten, kdo odjížděl ze země, kdo se dal u práva zastupovati pro nemoc a podobně. Z největší části jest to materiál posud téměř neznámý, který uvádí nejen příbuzenský poměr jednotlivcův, ale i zprávy o pobytu mimo Moravu, taženích proti Turkům, exulantech, náboženském vyznání atp.

Jest zřejmé, že jsem mohl v své práci podati jen to, co jest pro genealoga nezbytné, daleko více podrobností jest však uvedeno v knihách samých, pro něž je současně moje práce jakýmsi rejstříkem. Z úsporných důvodů otiskují rodové jméno jen v čele hesla, aniž bych je dále uváděl u jednotlivců. U provdaných žen je hlavní údaj vždy u jména manželova, při jméně rodovém jen odkaz. Zkratka PB značí knihy půhonů brněnských, PO knihy půhonů olomouckých; první číslice udává svazek, druhá stranu, kde se příslušný zápis čte.

* * *

Z ADLARU VALKOUN: 1578 Oldřich, jeho manž. Marketa Podhlova z Žerotíc (PO 45, 234).

Z ALTHANU: 1585 Adolf, syn neb. Kryštofa (PB 40, 3).

Z ARCHU HR: 1596 sirotek Kateřina po Mikulášovi a jeho manželce Hypolitě hr. Collalto (PB 40, 163).

Z ARKLEBIC HOSTAKOVSKÝ: 1559 Jan, jeho manž. Johanka z

¹⁾ Učinil jsem tak zejména v Historickém místopisu země Moravsko-slezské, pak v drobnějších genealogických pracích v Časopise Vlasteneckého spolku musej. v Olomouci; dále využíval hojně knih půhonných pro genealogii univ. prof. Fr. Hrubý, Rudolf Hurt, Adolf Turek a jiní.

²⁾ Jsou tedy ztracena naučení panská z let 1555-85 práva brněnského a z let 1585-1641 práva olomouckého.

Vranova (PO 45, 36) — 1578 sirotci po Ctiborovi (PO 45, 237) — Salomena, viz z Petrкова.

Z ARNHAUZU MOUDIVLE POMOR: 1553 sirotci po Ekartu a jeho manželce Marketě Karnarové, z nichž nejstarší byl Kunrát (PO 48, 192; PB 39, 213).

Z AURACHU HECZER: 1576 Salomena, dcera neb. Kryštofa; viz i z Otopachu (PO 45, 223). — 1594 sirotci po Hendrychu na dvoře purkrecht, v Medlově (PB 40, 142).

Z AUŠTIC: Eusebie, viz z Kaunic.

Z BACZDORFU BACZDORF: 1600 sirotek po Kryštofovi (PB 40, 199).

Z BAČKOVIC Marketa, viz z Žerotína.

Z BARTODĚJ BARTODĚJSKÝ: Vít měl 1549 manž. Alžbětu z Opatova (PO 48, 155; PB 39, 166), 1553 Apolonii z Jemničky (PO 48, 199; PB 39, 221), 1592 zůstala po něm vdova Johanka Feldendorfarová z Borotína a sirotci, z nichž se r. 1610 jmenuje nejstarší Václav a z mladších Jan (PB 40, 96 a 276). Jan byl 1631 již mrtev a zanechal dceru Johanku (PB 41, 93).

Z BAŘIC DUBŇANSKÝ: 1557 Hynek a Petr bratři; 1557 Mandalena z Králové Hory, vdova po Janovi (PO 45, 10).

Z BAŠÍNA ERBEN: 1598 sirotek po Ladislavovi, úředníku na Ostrově (PB 40, 184).

Z BAŠTĚ BARSKÝ: 1519 Jeroným koupil od svého bratra Albrechta Žákovice (PO 47, 16). — 1548 Václav a Jindřich, synové neb. Markvarta, jenž byl bratrem neb. Buriana, po kterém se 1552 jmenují sirotci (PB 39, 151 a 203).

Z BATOUCHOVIC Anna, viz z Višňovce.

Z BAVORYNU BAVORYNSKÝ: 1572 sirotci po Benešovi Anna a Alžběta (viz též z Polanky; PO 45, 162 a 167).

Z BEDEKU NYARI: 1548 Hanuš byl přijat za obyvatele země (PB 39, 153).

Z BĚLKOVIC ONŠÍK: 1523 Anýz, jeho sestra Anna (PO 47, 37). — Barbora a Voršila, viz z Bogdunčovic.

Z BELKU ČEPLÉ: 1514 Václav, jeho syn Jan (PO 47, 91).

Z BEŠE FARKÁŠ: 1588 sirotek a vdova Anna Bahenská z Lukova po Gabrielovi (PB 40, 36).

Z BEZDĚKOVA Anna, viz z Hofeřic.

Z BÍLKOVA PRAŽMA: 1538 Beneš, jeho manž. Ludmila Kropáčka z Nevědomí; 1538 Petr, jeho manž. Veronika Kropáčka z Nevědomí (PB 39, 30).

Z BÍLKOVIC Veronika, viz ze Svrčova.

Z BISKUPIC HAUGVIC: 1516 Hanuš a jeho syn Vladislav (PO 47, 7). — 1539 Václav, jeho sestra Anežka (viz z Tvorkova; PB 39, 35). — 1553 Hanuš, syn Václava, jehož manž. byla 1554 Marie Cetrysová z Kynšperku a který byl 1555 přijat mezi rody starožitné (PB 39, 215 a 233; PO 45, 1; 46, 1). — 1637 sirotci po Karlovi, jenž zemřel 1635 a po němž zůstala vdova Polexina Marie hr. ze Salmu (PB 41, 302). — Maruše, viz z Čertorej; Eufemie, viz z Choltic.

Z BÍTKOVA: 1541 Jiřík, syn neb. Jana (PO 48, 58; PB 39, 66). — 1542 sirotci po Jiříkovi (PO 48, 64).

Z BÍTKOVA MAKUŠOVSKÝ: 1542 po neb. Janovi zbyl syn Mikuláš a jiní potomci (PB 39, 83).

Z BÍTOVA SOKOLNICKÝ: 1530 Jan, syn Markety z Ebrharce (PO 47, 166). — 1602 sirotci po Ondřeji na domě na předměstí olomouckém (PB 40, 231). — 1610 Karel, sirotek po Oldřichu (PB 40, 284).

Z BLÍŽIVA: 1535 Jan a jeho neb. bratr Hynek (PB 39, 7). — 1536 dcera neb. Hynka Eliška (viz z Moroltingu; PB 39, 16). — 1536 Jan a jeho syn Jiřík (PB 39, 16). — 1542 synové neb. Jana: Jiřík, Jan, Fridrich, Hynek a Adam (PB 39, 80).

Z BLÍŽKOVIC VRANOVSKÝ: 1558 Johanka, sirotek po Janovi (viz z Arklebic; PO 45, 28). — 1612-25 sirotci po Ondřejovi a jeho manželce Anně z Lämmersberku, z nichž nejstarší slul Albrecht (PB 40, 372; PO 40, 291; 45, 28).

Z BOBOLUSK: 1544 po neb. Žibřidovi zůstali vdova Žofie z Potštejna, syn Nykodem a dcera (PB 39, 112). — 1552-63 Erazim, jeho manž. Anna ze Záštrízl (PB 39, 202; PO 45, 85). — 1553 sirotci po Vavřinci, manovi biskupském (PO 48, 196; PB 39, 218). — Dorota, viz z Lazník; Alžběta, viz z Prusinovic.

Z BOGDUNČOVIC VOJSKA: 1579 Jakub ml., jeho manž. Barbora Onšíčka z Bělkovic, sestra Oršuly Onšíčky (PO 45, 259). — 1596 Jan a jiní sirotci po Jiříkovi (PB 40, 164).

Z BOHDALIC BOHDALICKÝ: 1590 sirotci po Melicharovi na grunte v Nosislavi (PB 40, 59).

Z BOHUŇOVIC SAK: 1636 sirotci po Václavovi na svob. dvoře v Plumlově a svob. dvoře v Mor. Třebové (PB 41, 248).

Z BOJIŠOVA BIBRŠTEJN: 1613-14 sirotci po Janovi, z nichž byla nejstarší Mandalena (PB 40, 320 a 332).

Z BOROTÍNA FELDENDORFAR: 1565 sirotek po Jakubovi, jenž se děl na domě v Boskovicích a jehož bratrem byl Václav (PO 45, 99). — 1569 sirotci po Janovi, po němž zůstala vdova Kateřina ze Zahrádek (PO 45, 140). — 1570 připomíná se bratr neb. Jana Vratislav (PO 45, 147). — 1579 sirotek po Janovi slul Jiřík (PO 45, 263). — 1584 Vít, syn neb. Jakuba (PO 45, 312). — 1590 neb. Gothard odebral se kdysi do Rakous a sirotek po něm tam zůstal (PB 45, 56). — Johanka, viz z Bartoděj.

Z BOROVÉ ČIŠVIC: 1573 Zikmund ml. a jeho manželka Mariana Višnovská z Petrovce; po něm byli 1585 sirotci (PB 40, 5 a 40; PO 45, 186). — 1625 sirotci po Fridrichovi na svob. dvoře v Nelešovicích (PB 40, 389). — 1631 tři sirotci po Kryštofovi (vedle zletilého syna Karla) na dvoře pustém ve Zbejšově na gruntech oslavanských (PB 41, 138). — Bohunka, viz z Hodic.

Z BOROVNÉ: Kateřina, viz z Kladné; Dorota, viz z Meziříčka.

Z BOROVNICE SUDLIČKA: 1591 sirotci po Mikuláši, jehož bratr neb. Václav byl na domě purkreht. v Rosicích; po Mikulášovi zbyla vdova Mandalena z Gbelska (PB 40, 91).

Z BORU ŽERUTSKÝ: 1586 jmenují se sestry Anežka, Maruše, Johanka a Kateřina, jejichž bratr vl. byl neb. Petr, který zanechal sirotky

(PB 40, 8 a 20; PO 46, 78). Petrovou manželkou byla Barbora Jurmanka z Krásenska (PB 40, 183). Jedním ze sirotek byl 1592-1609 připomínaný Bernart (PB 40, 100, 183, 250 a 258).

Z BOŘITOVA BULA: 1609 jmenují se sirotci a vdova Kateřina Pe-tyngarka z Preyzingu po Fridrichovi na svob. dvoře na předm. ivančickém; sirotci se jmenují ještě 1617 (PB 40, 255 a 360). — 1629 jmenují se Volf Ernreich a Frydrych, synové téhož Fridricha (PB 41, 23). — Bohunka, viz z Vlašimě.

Z BOSKOVIC ČERNOHORSKÝ: 1535 na sněmu druhou neděli po velikonocích (11. dubna) se vzdal Kryštof komornictví (PB 39, 6). — 1540 Bohunka z Pernštejna, vdova po Dobšovi (PB 39, 44). — 1542 Marie Salomena Stadlerová, dcera Barbory Oberhamerové a vdova po Janovi (PB 39, 91). — 1529 Kateřina z Kunovic, manželka Jaroslava (PO 47, 155). — 1548 Anna, Káča, Braxida, Libuše, Tas, Jaroslav a jiní sourozenci po Jaroslavovi (PB 39, 146 a 148). — Mandalena, viz z Kunovic; Anna, viz z Kunštátu.

Z BOSTĚCHOVA BOSTĚCHOVSKÝ: 1585 a 1603 se připomíná sirotek po Janovi (PB 40, 219).

Z VELKÝCH BOŠANŮ BOŠANKA Ester, viz Forgach.

Z BOŽEJOVIC, viz z Prusinovic.

Z BRNÍČKA BRNICKÝ: 1547 Kateřina, dcera neb. Mikuláše (PB 39, 133). — Kateřina, viz ze Sedlec.

Z BRNÍČKA TUNKL: 1555 sirotek po Janovi (PO 49, 220). — 1616 a 1617 Jan Albrecht, syn neb. Mikuláše a Elišky Vahanské z Vahančic (PB 40, 359 a 364).

Z BROŽÁNEK LEVA: 1594 sirotci a vdova Kateřina Hřivínka z Újezda po Janovi (PB 40, 133). — 1618 sirotci a vdova Ludmila Kokorská z Kokor po Jindřichovi na svob. dvoře v Lanštorfě (měl i vinohrady v Bílovicích a Němčičkách; PB 40, 371). — 1627 Eliška, dcera neb. Jindřicha (PB 41, 27).

Z BŘESOVIC ONEŠ: 1574 a 1585 sirotci po Mikulášovi (PO 45, 199 a 318). — 1616 sirotci po Zikmundovi, jehož bratrem byl Vilém (PB 40, 357).

Z BŘEŽAN BŘEŽANSKÝ: Kateřina, viz z Ilighshofu; Mariana, viz z VLČIC.

Z BŘÍŠŤAN BOREJČKA: 1550 Jan, jeho manželka Kunka z Bystrice (PB 39, 186). — 1613 a 1614 Dorota Buchvicová z Buchova, vdova, a sirotek po Janovi na svob. dvoře na předměstí v Hranicích (PB 40, 320 a 343).

Z BUDČE BOŘITA: 1542 a 1543 Beneš, jeho manželka Marketa z Králové Hory, jejich syn Václav (PB 39, 79 a 96; PO 48, 66). Václav byl 1556 sirotkem (PO 45, 5; 46, 3). — 1609 Jiří na Lištné a Jiříkovicích a jeho bratr Jan (PB 40, 275). — Salomena, viz z Liechtenštejnu.

Z BUGERU KAVÂN: 1599 sirotci po Karlu Abrahamovi (PB 40, 191).

Z BUCHOVA BUCHVIC: Dorota, viz z Bříšťan.

Z BUKOVNA MUCHEK: Mandalena, viz z Trunklova.

Z BUKŮVKY BUKŮVKA: 1520 Albrecht, jeho manželka Marketa z Kostelce (PO 47, 158 a 164). — 1568 Petr, jeho syn Zikmund (PO 45, 131). — 1617 sirotci po Albrechtu Rohovladovi na domě na předměstí

prostějovském a na svob. dvoře v Oplocanech (PB 40, 363). — 1618 Jan na Ejvanovicích, jeho syn Bernart (PB 40, 367). — 1633 po Bernartovi zůstala vdova Anna Marie Soběkurská ze Soběkur a sirotek Anna Kateřina (PB 41, 177 a 203). — 1629 sirotek po Albrechtu Rohovladovi slul Zikmund (PB 41, 26). — 1629 Kateřina Bukůvková, rozená Sedlnická z Choltic, strojila se pro náboženství ven ze země (PB 41, 39).

Z BYSTRICE: Kunka, viz z Bříšťan.

Z CELTENBERKU ŠTERZ: Barbora, viz z Polanky.

CERBONI: 1629 Tomáš je při armádě JMC (PB 41, 34).

Z CETKOVIC: 1552 a 1553 Kateřina, sirotek po Vavřincovi (PB 39, 216; PO 48, 194).

Z CETNĚ: 1518 Procek Veliký, jeho manželka Kunka byla již neb. (PO 47, 10).

COLLALTO HR.: Hypolita, viz z Archu.

Z ČACHTIC ŠTANOVSKÝ: 1556 Mikuláš, Jindřich, Kateřina a Elena (tato již neb.), sourozenci vlastní (PO 45, 3). — 1611 sirotci po Heřmanovi na domě v Holešově (PB 40, 287); jeden ze sirotek slul Jindřich Heřman a žil ještě r. 1630 (PB 41, 67).

Z ČECHOČOVIC ČECHOČOVSKÝ: 1597 Jiřík a jeho manželka Kateřina Krémová z Koněpas (PB 40, 172). — 1610 vdova Bohunka Orechovská z Honbic a sirotci po Jiřím na svob. dvoře a dvou podsedcích v Kobylí (PB 40, 278). Z těchto sirotek jmenuje se r. 1630 Kunhuta (PB 41, 49).

Z ČECHOVIC ČELO: 1556 Jan, jeho manželka Anna Sedlnická z Choltic (PO 45, 3).

Z ČECHTÍNA HRUBČICKÝ: 1511 Bohuše, manželka jeho Mandalena Divůčková z Počepic (PO 47, 67). — 1579 Václav, manželka jeho Anežka Višnovská z Petrovce a r. 1589 manželka téhož Václava Mariana Kořenská z Terešova (PO 45, 267; PB 40, 50).

Z ČERTOREJ ČERTOREJSKÝ: 1571 sirotci po Janovi, z nichž jeden r. 1576 sluje Albrecht (PO 45, 157 a 221). — 1586 sirotek Hanuš a vdova Maruše Haugvicová z Biskupic po neb. Hanušovi (PB 40, 18). — Kateřina, viz z Modřic.

Z ČÍŽOVA ČÍŽOVSKÝ: 1583 sirotci po Jeronýmu Mackovi, jehož bratrem byl Jiřík Macek; ze sirotek slul 1594 jeden Petr, syn Jeronýmův a jeho manželky (již neb.) Kunky Bošovské z Polanky (PO 45, 296; PB 40, 129). — 1617 vdova Eva Vrochyňka z Reptu a sirotek po Václavovi (PB 40, 364); onen sirotek se připomíná ještě r. 1627 a slul Václav Štylfríd (PB 40, 424).

Z DEMBICE DEMBICKÝ: 1595 sirotek po Janovi na purkrechtu v Šerkovicích a Jalubí (PB 40, 149).

Z DÍRNĚHO RUT: 1539 Bohuslav, jeho manželka Apolonie z Počepic (PB 39, 38). — 1576 a 1581 Bohuslav, sirotek po Václavovi, synu Apolonie z Počepic (PO 45, 226 a 288).

Z DOBEŠOVA JISKRA: 1554 Anna, sirotek po Václavu, viz z Kramole.

Z DOBRČIC ŘIKOVSKÝ: 1517 Ctibor a jeho syn Vítek (PO 47, 6) — 1547 vdova Anna Šternovna ze Štatenburka a sirotek po Burianovi (PB 39, 132; PO 48, 119). — 1585 Ctibor, syn neb. Ctibora (PO 45, 316).

— 1633 sirotci pozůstali po neb. Šťastném: Ctibor Jan a Rudolf Maximilian a Mandalena (PB 41, 198); jejich otec Ctibor zemřel r. 1632 (PB 41, 375). — 1641 dcera neb. Jana Šťastného Mandalena, provdaná Ulštorfarka z Němčeho (PB 41, 470).

Z DOBŘENIC DOBŘENSKÝ: 1638 Petr, jeho manželka Eleonora Marie z Náchoda (PB 41, 364).

Z DOBROVNIK DOBROVNICKÝ: 1595 sirotek po Kryštofu na svob. dvoře v Rakvicích (PB 40, 149).

Z DOBRŠE: Anna Veronika, viz z Thurnu.

Z DOHALIC DOHALSKÝ: 1614 sirotci po Bořkovi na domě při Ivančicích a na svob. dvoře v Budkovicích (PB 40, 332). — 1628 Oldřich Bořek, syn předešlého Bořka (PB 41, 3).

Z DOLAN FLAŠER: 1613 sirotci po Janovi na purkrechtě v Pavlovicích (PB 40, 318).

Z DOLÍNA ŠTIKA: 1579 sirotci po Jiříkovi, z nichž se r. 1583 jmenuje Mandalena (PO 45, 263 a 304).

Z DOLOPLAZ ŠTOLBAŠSKÝ: 1529 Jiřík měl zamluvenu k manželství Elišku z Kostelce (PO 47, 158). — 1554 Jan, jeho manželka Ludmila z Miličina (PB 39, 228; PO 48, 205). — Kateřina, viz z Vlachovic; Kateřina, viz z Vranova; Lidmila, viz ze Švábenic.

Z DOMAMYSLIC BUCHLOVICKÝ: 1536 Václav, jeho manželka Esterka Havířová z Vážan (PB 39, 15). — 1580 byl Mikuláš neb., jeho manželkou byla Eliška Ostroměřská z Rokytníka; po nich zůstaly r. 1586 dcery (již vdané) Kateřina a Anna (PB 40, 20; PO 45, 268).

Z DOUBRAVICE OSOVSKÝ: 1542 neb. Jan, jeho syn Jimram (PB 39, 72). — 1542 Smil, jeho syn Jaroslav (PB 39, 71). — 1552 Jaroslav (1555 neb.), jeho manželka Mandalena z Mírova, bratr Jaroslavův 1555 Jan (PB 39, 210 a 249; PO 48, 190).

Z DOUDLEB DOUDLEBSKÝ: 1595 Ludmila Žernovská z Žernové, vdova, a sirotci po Zikmundovi (PB 40, 154).

Z DOUPOVA DOUPOVEC: 1536 Gryselda z Hořic, vdova po Mikulášovi, po němž se r. 1542 připomínají sirotci Petr a Jan (PB 39, 20 a 83). — 1579 neb. Jindřich na purkrechtě na Ivančicích (PO 45, 255). — 1583 Mikuláš, jeho manželka Alina Přepyská z Rychnburka (PO 45, 294); po Mikulášovi zůstali r. 1590 Eliška a jiní sirotci (PB 40, 51). — 1626 Jan, syn neb. Mikuláše, na dvoře v Šardičkách, nyní spáleném od nepřítele (PB 40, 410).

(Pokračování příště.)

Vlastimil Holejšovský :

Soupis svobodníků podle víry v Čáslavsku z roku 1651.

(Ostatek.)

Celkem byli svobodníci usazeni na Čáslavsku r. 1651 v **35 vseh**. Některé z těchto vsí byly obydleny výlučně svobodníky, tak na př. Němčice, Arbelovice, Chmelná atd. Pokud se i v těchto vseh vyskytují poddaní, je to zjev přechodný, anebo jsou to poddaní svobodníků. Jiné vsi byly obydleny jednak svobodníky, jednak poddanými. Tak na př. obyvatelé Čejetic byli z části svobodní, z části poddaní třem různým vrchnostem. Konečně sídlili svobodníci ojedinele i ve vseh vrchnostenských, kde tvořili živelní jínorodý a výjimečný, jako ve Slavětíně, v Pasece atd. Z těchto 35 vsí jest v soupise uvedeno celkem 605 dospělých lidí, rozdělených asi na 200 rodin. Téměř desetina všeho tohoto obyvatelstva, t. j. přesně 58 lidí, byla z řad lidu poddaného. Byli to nejvíce děvečky, čeledínové a podruzi. Setkáváme se tu však i s poddanými chalupníky (Matěj Čáp v Miřeticích, Václav Poštolka v Kunějovicích, Martin Boudník v Otročicích a Jiřík Váňa v Arbelovicích). U brzotického kováře pracoval poddaný tovaryš, k ševci v Tisku se přiženil poddaný zeť a v Bukové se usadil poddaný krejčí. Tisk a Buková byly vsi čistě svobodnické, ves Brzotice byla smíšená. Svobodnické vsi byly nestejně veliké. Průměrně na jednu ves připadalo 6 rodin se 17 dospělými členy. Nejilidnatější byly vsi na Dolnokralovicku: Studený u Onšova (16 rodin, 45 dospělých lidí), Arbelovice u Keblova (16 rodin, 43 lidí), Chmelná u Borovnice (12 rodin, 34 lidí), Miřetice u Zdislavic (12, 33), Chejstovice u Křešína (9, 31), Němčice (8, 31) atd. Naproti tomu v některých vseh byla usazena jen jediná rodina svobodnická o několika členech (Kolandové v Slavětíně: 4, Žákové v Lesném: 7). Na 1 rodinu připadali průměrně s čeledí 3 dospělí členové. Byly ovšem i rodiny početnější, jako na př. právě uvedená 7členná rodina Žákova v Lesném.

Pokud jde o stránku právní, případně o **sociální rozvrstvení** svobodníků na Čáslavsku r. 1651, vidíme, že robotných bylo 38-40, tedy téměř stejně co chalupníků, jichž jest 36-38. Přesnou číslíci udati nelze, neboť termíny v soupisu nejsou vozeny jednotně a u samostatně hospodařících vdov není udáno, zda jde o cha-

lupnici či o hospodyně na větší usedlosti. Označení »svobodný robotný« znamená svobodníka, vlastního svobodnický statek a povinného zemskými robotami, dodáváním potahů a přípřeží k dopravě válečných potřeb. Z řad »robotných« byli bráni svobodníci starší, jichž jest v soupise uvedeno pět: Jakub Arbelovský v Chejstovicích, Zikmund Pavlů v Smrdově, Matěj Vilímů v Brzotících, Zikmund Brikcí a Jan Švenda v Arbelovicích. »Svobodní chalupníci« byli usedlí svobodníci, mající venkovskou nemovitost svobodnou ve výměře do 30 korců výsevu. Vznikali dělením svobodnických dvorů a statků mezi rodinu. »Svobodný podruh« značí kategorii svobodníků, kteří neměli vlastních polí ani chalupy a jednak užívali dočasně cizích nemovitostí za určitou úplatu, jednak se živili prací rukou svých jako hospodářští dělníci nebo jako řemeslníci. Byla to nejpočetnější třída mezi svobodníky, jak co do počtu rodin, tak co do počtu rodinných příslušníků, pokud vylučujeme čeledě. Jinak nejvíce lidí (svobodných i poddaných) přirozeně příslušelo k domácnostem robotným. Po nich bylo nejvíce řemeslníků, jichž bylo 47 rodin s 55 pracovníky a 114 členy bez čeledě. Počítáme-li k domácnostem i čeledě, byli řemeslníci třídou početně nejslabší. Je to samozřejmé, neboť řemeslníci nepotřebovali příliš děveček a vzhledem k povinnému »vandru«, jakožto prostředku praktického vzdělání, vypravovali záhy své vyučené synky do světa. Hledíme-li k jednotlivým oborům výrobním, vidíme, že nejvíce bylo tkalců (13 mistrů, 1 tovaryš, 1 učedník), krejčích (13), ševců (10), mlynářů (5 mistrů, 1 tovaryš), řezáčů (5) a punčochářů (2). Tato čísla ovšem nejsou správná. U mnohých jmen, jež v soupise označují prostě jen »podruha«, sledujeme v berní roli z r. 1654 připojeno zaměstnání »tkadlec«, »švec« a pod.

Není myslitelné, že by na př. tak velká ves jako Chmelná měla jen jediného řemeslníka, krejčího, a neměla mezi ostatními 9 podruhů ani jednoho tkalce, ševce a pod., i když uvážíme ohromný rozvrat blahobytu, způsobený válkou třicetiletou, a ochranná zařízení cechovní. Pokud jde o nádenníky, jsou to zase jen podruzi, takže ani není třeba zvláště se jimi zabývat. Zajímavější je třída »pacholků« a »děvek«, kterýmiž výrazy jest označeno v soupise hospodářské služebnictvo. Z celkového počtu 33 pacholků a 48 děvek téměř plná třetina (11 pacholků a 14 děvek) pochází z řad lidu poddaného. Zbývající 22 svob. pacholci a 32 svob. děvky byli asi dětmi svobodných chalupníků a snad i svobodných robotných, jichž nebylo doma zapotřebí a kteří proto šli sloužiti k cizím, aby si za léta trpělivé a oddané služby zahospodářili na samostatnou živnost. Obětovali se zásadě nedělitelnosti rodového statku, podle níž otcovská půda neztenčená přecházela na nejmladšího syna, kdežto ostatní děti byly vybyty podíly, někdy dosti skrovnými. Když od této zásady bylo upouštěno, statky se drobily a svobodnické rody chudly. Jest hodné pozoru, že u jediného poddaného chalupníka, jenž má pacholka (Václav Poštolka v Kunějovicích), je tento pacholek rovněž poddaný. Nejvíce čeledi mají ovšem robotníci (15 pacholků a 27 děvek) a chalupníci (13 pacholků a

9 děvek). Dva svobodní pacholci a dvě svobodné děvky slouží na dvoře v Dubějovicích. O ostatní čeleď se dělí podruží s mlynáři a jinými řemeslníky.

Jestliže blíže zkoumáme svobodníky ve studovaném soupisu podle **stáří**, vidíme, že více než jedna třetina jest ve věku od 21 do 30 let. To všechno jsou »válečné děti«, narozené za třicetileté války v letech 1621-1630. Ani další válečné desetiletí nebylo pro populaci svobodníků příliš nepříznivé, ač je tu již patrný značný úbytek oproti prvním ročníkům válečným, větší u žen než u mužů. Tento úbytek jest ovšem vysvětlitelný i tím, že všechny děti svobodníků, starší 10 let, nejsou v soupise uvedeny. Přes to však jest tato generace početnější než generace starší o 20 let, narozená v letech 1611-20. Percentuelně jeví se počet příslušníků jednotlivých generací takto:

	Muži Ženy: Celkem %		
11—20 let	20	23	21
21—30 let	34	43	39
31—40 let	18	17	18
41—50 let	18	12	15
51—60 let	6	4	5
přes 60 let	4	1	2
	100	100	100

Je zřejmo, že muži dosahovali vyššího stáří než ženy. Jen tři muži dosáhli však vyššího stáří než 70 let: ve Vráčkovcích 74 roky, v Bukové Martin Fara 78 roků, v Studeném švec Vít dokonce 90 roků. Údaje věkové, jak již ze zaokrouhlených číslic zřejmo, jsou jen přibližné. Přihlížíme-li k věku starších svobodníků, pozorujeme, že se jejich stáří pohybuje od 40 do 58 let. Průměrný jich věk jest 46 roků. Zajímavé jest, že 4 starší svobodníci sídlili ve všech Chejstovicích, Brzoticích a Arbelovicích, jež všechny patřily k první čtvrti svobodnické. Nejmladší robotníci byli ve věku 21, 26, 27, 28 a 29 roků, nejstarší ve věku 67 a 68 let. Průměrný jich věk byl 47 roků. Pouze 5 robotných bylo mladších 30 let, 6 bylo mezi 31-40 roky, 20 bylo mezi 41. a 50. rokem, 7 bylo starších 50 roků. Zkoumáme-li rodinné poměry přestárých robotných, jak se nám jeví ze soupisu, abychom seznali, proč 67 a 68letí robotníci dosud neodešli na zasloužený výměnek, chápeme, že 68letý Jan Špála v Němčicích, otec 4 neprovdaných dcer ve věku od 13 do 30 let, nemohl odevzdati vládu mužskému potomku; nepochopitelné však jest, proč ostatní sedmašedesátníci, Jiřík Pavlů ve Smrdově, Jindřich Fara v Bukové a Jan Vilímů v Brzoticích, z nichž první měl 40letého zetě, druhý 30 a 18letého syna a třetí 27letého vnuka, nepostoupili hospodářství mladšímu nástupci, svěžích sil fysických. Z těchto příkladů lze zajisté odvoditi, že svobodníci hospodařili na svých usedlostech až do své smrti, patrně proto, aby si až do konce svého života uchovali hospodářskou nezávislost a nezatěžovali statek pohodlným bezpracným důchodem. Tím se vysvětluje poměrně dosti vysoké stáří hospoda-

řících robotných, kteří jen málo kdy před 40. rokem se mohli uvázati v držení otcovské živnosti. U Herbena čteme: »Já isem taky byl čekancem dvacet roků!« A takových čekanců bylo i mezi čáslavskými svobodníky dosti. Mezi chalupníky byli nejmladší v stáří 23, 28 a 29 roků. Nejstarší dosáhli stáří 52, 57, 58 a 70 let. Průměrný věk chalupníka jest 39 roků. 70letý Jan Kletečka ve Smrdově jest mezi svobodnickými chalupníky na Čáslavsku r. 1651 výjimkou. Jeho setrvávání na chalupě je snadno pochopitelné. Má — podle soupisu — teprve 14tiletého syna. Jest jasno, že chalupníci se dostávali ke svým chalupám o řadu let dříve, než jejich vrstevníci robotní ke svým statkům. Nejvíce jich jest ve věku od 23. do 30. roku. Lze to vysvětliti tím, že jejich otcové, chudší a hůře živení než robotní, brzy se prací na svých políčkách udřeli a umírali předčasně. Ostatně, zde nebylo nutno dlouho čekati na otcovské hospodářství. Chalupníky stávali se starší synové ze svobodnických statků, kteří obdrželi své podíly a oženivše se s dcerkami, buď rovněž ze statku nebo i z chalupy, mohli si chalupu koupiti nebo se na ni přiženiti. Nejmladší z podruhů jsou 24-28letí. Nejstarším jest 60 a 65 let. Průměrný věk podruha jest 38 roků. Nejvíce podruhů jest v stáří od 32 do 40 let. Zdá se, že podruhy se stávali starší čeledínové, kteří se nezmohli na chalupu, ale přece jen si nějakou usedlost najali, nebo se usadili ve vsi, vystavěli si domek a koupili si k němu kousek půdy. Živili se buď provozováním řemesla nebo podělkováním u robotného s celou rodinou.

Řemeslníky, pokud jsou v soupise výslovně označeni, uvádíme zvlášť. Nejmladší z řemeslníků jest zajisté krejčí Mikoláš Piskáček v Chmelné, u něhož jest udán věk 11 roků, což je stěží podobno víře, i kdyby šlo jen o učně. Za ním jde 17letý Jiřík, příslušník ševcovské rodiny Vítů ve Studeném, po němž následuje Jan, tkadlec v Otročicích, jemuž jest 19 roků. Odvozovati nějaké všeobecně platné poznatky z údajů v soupisu obsažených však nelze, neboť kdežto u mlynáře v Jedlině a u tkalce v Lhoticích 15letí jinoši jsou již tovaryši, stejně starý tkadleček v Němčicích je teprve učedníkem. Nejstarší z řemeslníků jsou ve věku 64, 65 a 90 let. Přes to však, že dosahují nejvyšší hranice stáří ze všech svobodnických kategorií, jejich průměrný věk — 34 roky — je ze všech nejnižší. Nejvíce řemeslníků jest ve věku od 22 do 30 let. Z minulosti svobodnických rodů je známo, že mnozí svobodničtí řemeslníci postupným skupováním polí postoupili mezi chalupníky a věnující se rolnictví, přestávali provozovati řemeslo. Ze svobodných **pacholků** nejmladší jsou 12-15letí, nejstarším jest 25, 27, 30 a 35 roků. Průměrný věk svobodného pacholka činí 20 let. Nejvíce pacholků je v stáří od 12. do 20. roku. Jak již bylo řečeno výše, hleděli si pacholci, ať pocházeli z chalupy či z větší usedlosti, nahošpodařiti tolik, aby připojivše své úspory k otcovskému podílu a k vyžehněnému věnu, mohli se státi samostatnými hospodáři. Proto téměř celé dvě třetiny jich jsou mladší 20 let a jen třetina přesahuje tuto věkovou mez. Jen jediný je starší 30 roků. Tentýž poměr ostatně jest i u pacholků poddaných, z nichž 2/3 jsou v stáří

od 14 do 19 roků, 1/3 v stáří od 20 do 28 let. Zaráží, že i chlapci, dnes povinní ještě školní docházkou, vydělávali si tehdy již sami chléb námezdnou službou v cizích hospodářstvích. Téměř stejné poměry jsou u hospodářského služebnictva ženského pohlaví, u **děvek**. Nejmladší jsou 11-17leté, nejstarší však dosahují 30, 35 a 40 roků. Přes to však jejich průměrný věk je stejný jako u čeledínů — 20 roků. Nejvíce jich je v stáří od 11. do 20. roku a to celé tři čtvrtiny. Z nich pak nejvíce je 20letých. Tento zjev jest vysvětlitelný tím, že se krátce po tomto věku většinou provdávaly, neboť pak již se objevují jen služby starší: 24letá a 27leté, ty, které »zůstaly na ocet«. Nádenníci jsou v stáří: 25, 28, 45 a 50 roků.

Pokusil jsem se přihlídnouti k svobodnickým **manželstvím**. Průměrný rozdíl věku mezi manžely jest 6 let, o něž jest muž starší než žena. Ponejvíce jest muž starší o 2-10 roků. Jsou však manželství, v nichž muž jest starší než žena o 12-15 let, ba i o 20-25 let. Robotný Jan Špála v Němčicích je dokonce starší o 30 let než jeho manželka. Jde zřejmě o druhé manželství, neboť nejstarší dcera jest jen o 8 let mladší než její matka (macecha). Naproti tomu jest asi 10% manželství, kde muž jest mladší než žena. Rozdíly činí většinou 1-7 let, ojediněle 10, 13, 14, ba i 22 (chalupník Jiřík Dědnák v Sedmipánech) a 27 roků (chalupník Jan Novák v Borovnici). To, když se 30letý muž oženil pro chalupu místo s 20letou dcerou, s 57letou matkou. Nejmladšímu manželovi je 20 let. Stejně stará jest i nejmladší manželka. Nejstarší manžel je 70letý, nejstarší manželka 64letá.

Nesmíme však zapomenouti, že soupis byl sdělán především proto, aby poskytl pohled do svědomí svobodníků po stránce vyznání **náboženského**. Tu vidíme, že 35% svobodníků se hlásilo k náboženství katolickému, kdežto 65% bylo nekatolíky. Pokud jde o jednotlivá pohlaví, tu 44% mužů bylo katolíky, 56% nekatolíky, kdežto z žen jen 26% se hlásilo ke katolictví, kdežto 74% byla nekatolická. Starší svobodníci byli vesměs katolíky a také jejich rodinní příslušníci byli — až na jedinou výjimku — přihlášení k víře katolické. Tato výjimka je zajímavá: jde o 12leté děvče! Robotní byli katolíky 73%, nekatolíky 27%. Jejich rodinní příslušníci byli 29% katolíky, 71% nekatolíky. Tedy poměr zcela obrácený! Chalupníci byli 47% katolíky, 53% nekatolíky. Jejich rodinní příslušníci: 30% katolíků, 70% nekatolíků. Podruhů bylo 41% katolíků, 59% nekatolíků. Jejich rodinných příslušníků 23% katolíků, 77% nekatolíků. Řemeslníci byli katolíky 42%, nekatolíky 58%. Rodinných příslušníků bylo 29% katolických, 71% nekatolických. Pacholci byli z 18% katolíky, z 82% nekatolíky. Děvky z 22% katolické, ze 78% nekatolické. Nádenníci 25% katolíci, 75% nekatolíci. Jejich rodinní příslušníci: 100% nekatolíci. Je zřejmo, že nejdříve byly pro katolictví získány kategorie majetnější a vlivnější, které podléhaly bezprostřednímu vlivu politických úřadů. Nezapomínejme, že dne 1. února 1650 bylo na zákrok generálního vikáře Dona Juana Caramuela z Lobkovic vydáno českými místodržícími prováděcí nařízení k císařskému patentu z 25. prosince

1649, podle něhož tvrdošíjní kacíři měli býti ztrestáni ubytováním vojska, zabavením statků, vyhostěním z království, ba i smrtí. Čím kdo méně mohl ztratiti, tím tvrdošíjněji odpíral rekatolisaci. Dvanáctiletá holčička staršího svobodníka Arbelovského je toho dokladem nad jiné výmluvnějším. Vnikání katolicismu v jednotlivé věkové vrstvy osvětlí dobře tento přehled:

	muži	ženy	celkem
	%	%	%
11—20 roků	21	23	22
21—30 roků	43	32	37
31—40 roků	54	19	37
41—50 roků	65	18	46
51—60 roků	25	30	27
přes 60 roků	55	33	27
celkem	44	26	33

Z přehledu je zřejmo, že mužové svobodničtí čím byli starší, tím více podléhali katolictví a to až do 50. roku svého věku, mezi 51. a 60. rokem má u nich opět převahu nekatolictví, u svobodníků starších 60 let jest katolictví s nekatolictvím asi v rovnováze. U žen tento vývoj není tak pravidelný. Z žen do 20 let jest pokatoličtění jen asi čtvrtina, do 30 let asi třetina, do 40 let pouze pětina, do 50 let o něco méně, do 60 let téměř třetina, přes 60 roků třetina. Kdežto rekatolisace u mužů od 41. do 50. roku pokročila neúspěšněji, u žen v témže věku měla právě naopak úspěchů nejméně. Nejvíce katoliček bylo ve věku od 21 do 30 let, procentuálně ve stáří přes 60 roků. V žádné věkové vrstvě však nepřekročila 33%. U mužů však dosáhla procenta téměř dvojnásobného. Vzhledem k tomu, že ženy byly vždy kněžkami domového krbu, jeví se úspěchy rekatolisace v této době zatím ještě velmi pochybně.

Sebevědomé zdůraznění naděje, že i nekatolíci budou získáni pro katolickou víru, jest však již i v tomto soupisu z roku 1651 zjevnou předzvěstí úplného vítězství náboženství katolického.

DROBNÉ ČLÁNKY.

Dr. Václav Davídek:

Návrh obecné soustavy příjmení.¹⁾

Kdokoliv badá o vývoji příjmení (jmen rodinných, rodných, rodových) s širšího zájmu než o jméně jediném a studuje proto v příslušných, různojazyčných dílech, shledává, že každý autor rozděluje, roztrídí, prostě sestavuje své výklady o příjmeních v jiném seřazení. Nelze zajisté pochybovati o tom, že k této různosti vede, ba nutí látka sama, neboť v každém národě příjmení vznikala více nebo méně osobitě; do jisté míry byla osobitě také kodifikována, takže celkem nynější příjmení jsou zkamenělými plody duše a dějin každého národa. Právě tato osobitost příjmení rodů a tudíž národů může vyniknouti plně a nejlépe v obecné soustavě příjmení, kterou uplatníme sami v rozboru jmen všech národů; její návrh zde načrtávám.

Soustavu příjmení zakládám na zmíněné nutnosti logického usoustavení jmen. Proto vůbec nepřihlížím k tomu, zda jednotlivé skupiny soustavy na př. českých příjmení jsou vzájemně stejně velké přiměřeným počtem jmen, které obsahují. V podstatě příjmení rozděluji ve dvě skupiny, ale poněvadž po každé k dvěma skupinám (podskupinám) je nutno připojití sdružující skupinu třetí, vznikla z toho **důsledně trojklauná soustava příjmení**²⁾. Návrh této soustavy podávám zde se stručnou charakteristikou jednotlivých skupin, podskupin a podpodskupin vždy s jednotlivými příklady. V tuto soustavu lze zařaditi všechna příjmení, o některých z nich by sice mohl býti spor, do které podpodskupiny patří správněji, ale těchto zvláštních případů je málo.

Především musíme rozlišovati hlediska, s kterých lze příjmení studovati. A. **Dějepisec** má zájem o to, z čeho příjmení vznikala, jak se přeměňovala významově, jaký byl a příp. jest jejich obsah věcný. Prostě, pokud příjmení podávají charakteristiky osob či společností, událostí, minulosti, pročež je dobře rozlišiti, zda jméno skutečně touto charakteristikou osoby bylo či je již jen pouhým přeneseným jménem. B. **Jazykozpytec** se zajímá o tvar příjmení, tudíž je-li původu domácího, národního či církevního, jak vznikala jeho forma v písmenách či dokonce ve slabikách. Tu přihlížíme vskutku jen k formě a zvláště k nynějšímu ú-

¹⁾ Výňatek z přednášky v Rodopisné společnosti v Praze, proslouvené dne 25. ledna 1939.

²⁾ Této soustavy jsem použil při třídění valašských příjmení v knize „*Osídlení Těšínska Valachy*“ 1940.

tvary příjmení, věcný, původní význam jména jako apellativa nezkoumajíce. C. Výsledky studia s obou hledisk, k **znázornění představ vývoje nebo tvarů příjmení**, jest nejlépe užítí a tyto výsledky doplniti přehledy dějepisnými a zeměpisnými a kombinovanými; tu jest pracovati také s diagramy, kartogramy a pod.

A. *Vývojové či významové hledisko.* Původem příjmení jsou: 1. **Křestní jména** 1. národní (pro nás domácí, česká, na př. Bořivoj, Ladislav, Vojtěch), 2. jinonárodní (německá, polská, italská atd.), 3. církevní (původu biblického, řeckého, římského). II. **Popis osobitosti nebo prostředí** 1. dynamika (činnost slovesná, na př. Vyskočil, Zamazal, nebo činnost vyjádřená substantivem, na př. Rychtář, Skočdopole, anebo konečně označení povolání, na př. Bednář, Kolář), 2. statika (společenský poměr, na př. Hrabě, Sedlák, či popis osobních vlastností duševních nebo tělesných, na př. Levý, Pyskáč, anebo ze slovosobných, na př. Znoj), 3. prostředí (místo, na př. Slovák, Třebízský, anebo okolí živé, na př. Skřivánek, Růžička, či podle neživého, na př. Křemen, Železo). III. **Příjmení »alias«** t. j. přezvíska, dávaná již nadbytečně jen osobám (nikoli rodům); dělím je opět na 1. jména křestní, 2. popis osobitosti a prostředí a 3. skutečná, zvláštní přezvíska jiného původu.

B. *Jazykové (národnostní) hledisko.* I. Národní II. Jinonárodní III. Církevní příjmení. Každou z těchto skupin dělím jednotně do podskupin příjmení 1. ryzích, 2. zkomolenin, 3. přenárodněných (v církevních to jsou nepravopisná jména). Více o tom může pověděti filolog.

C. *Dějepisné a zeměpisné hledisko.* I. Dynamika II. Statika III. Kombinované. V tom každá skupina dělena v příjmení podle 1. času, 2. místa, 3. výběru jistých jmen. Na př. příjmení Novák mohu zakresliti do diagramu podle množství výskytu, anebo do kartogramu podle míst výskytu, anebo spojeně; nebo názorně zachytím, kterých jmen bylo zvláště mnoho v některých oblastech a pod.

Kdybychom podle této nebo podobné soustavy zpracovali třeba jen česká příjmení, příjmení v českých zemích³⁾, a spojili to se stručným výkladem o příjmeních u jiných národů historických a současných, dozvěděli bychom se z toho leccos nového a pozoruhodného z psychologie a historie národů, neboť na př. jména u starověkých národů byla odvozována většinou z duševních vlastností osob a individualit, jak je tomu přibližně podnes ještě u východ. národů, kdežto středověk v Evropě vtiskl svůj feudální ráz také do příjmení našich rodů (velká část příjmení jest odvozena z povolání a poddanosti zakladatelů rodu podle jména, a zákonným děděním se příjmení udržují a opakuji); ačkoliv v Novém světě lze rozpoznati leckteré zvláštnosti a odchylky, atd.

³⁾ Viz ještě můj referát o práci Bahlově, Bystroně, příp. Kotíkové v ČRS IX-X, str. 132.

Karel Polák:

Výklad usedlostních jmen v Bukové u Kdyně.

Známy zjev v českých vesnicích, jména sousedská, usedlostní, »po chalupě«, »po střeše« a podobně zvaná, může povolane vysvětliti místní rodopisec, protože spojuje ústní tradici s písemnými prameny, zejména s pozemkovými knihami, katastry a matrikami *). Tradice těchto jmen je stará a velmi vžitá, ba v horských dědinách užívá se těchto jmen skoro výlučně. Teprve novodobý styk obyvatelstva s úřady nutí vesničany k užívání skutečných rodových příjmení. Proto je zvláště důležité, aby si místní rodopisní pracovníci všimli žijících jmen »po chalupě«, zaznamenali je a dále se pokusili o jejich výklad a kritiku.

Jako příklad uvádím tato jména v malé obci Bukové v okrese Kdyně; obec má 26 domů, z nichž tři domy byly zrušeny. Také v této vsi jest všeobecným zvykem jmenovati osoby bydlící v určité usedlosti jménem »po chalupě«, ačkoliv jejich rodové jméno jest docela jiné, čili jinými slovy: jméno »po chalupě« se přenáší též na osoby. Na příklad v čís. pop. 4 se říká »u Bartíků«. Majitelem této usedlosti však jest Jiří Bytel, kteréhož lidé ve vsi usedlí jinak nejmenují než »Bartík«. Dokonce někdy usedlostní jméno bývá tak silné, že se přenáší také s osobou, která se z jiného čísla nebo z jiné vesnice přistěhovala, a drží se jí tak dlouho, že i původní jméno »po chalupě« musí ustoupiti a za nedlouho je zapomenuto. Historie příjmení dokládá, že často, zvláště v jižních Čechách, právě tato usedlostní jména způsobila změnu rodového příjmení. Je-li usedlost nově založená nebo jí dává nové jméno, činí se tak zpravidla podle usedlé osoby, která má silnější charakter, ať je to hospodář nebo hospodyně. Vždy jest potupou pro hospodáře, jestliže jeho usedlost nazvána podle ženy, anebo když jméno po něm je různě směšné komoleno, obyčejně zdrobňováno.

Veškerá rodová jména usedlostní a »po chalupě« můžeme rozdělití do skupin.

1. Podle povolání obyvatelů jsou to jména: u mlynářů čp. 1, — u hajných hořejších čp. 2, — u hajných dolejších (současné i podle polohy) čp. 5 — u Kalců, již sbourané a zrušené, čp. 10 — u Kramářů čp. 11 — u Baslů, jinak dříve u mlynářů, čp. 13 — u mlynářů čp. 14 — u šenkýřů čp. 24 — u hořejších mlynářů čp. 25.

2. Podle křestních jmen členů rodů na usedlostech, kdysi usedlých, jsou to zejména: u Divišů čp. 3 — u Bartíků čp. 4 — u Vítů čp. 10 — u Matějů čp. 7 — u Venců čp. 15, jinak Frantovna již zbořená — u Tončáků čp. 16 — jinak u Vítů — u Honzů čp. 20 — u Johanessů čp. 22 — a u Martiňáků čp. 23.

3. Podle vlastností lidských jsou jména: u Paňáců neb Paňáčků čp. 26 — u Grošáků čp. 25.

4. Podle rodových jmen jsou to: u Beifutrů, jinak u Kobzů čp. 8 — u Vacků čp. 6 — u Šilháků čp. 9 — u Čapků čp. 17.

5. Podle jména národa jest to jméno u Němců čp. 18.

6. Z osobních jmen a národností jsou odvozena jména: u Johanessů čp. 22 — Niklovna, již zbouraná a zrušená, čp. 12 — u Honzů čp. 20 — u Golfrídů čp. 17 neb jinak u Čapků.

Pro zajímavost uvádím vysvětlení původu usedlostních jmen v některých domech.

»U Divišů«, čp. 3. Jméno vzniklo z křestního jména držitele této chalupnické usedlosti, Divíše Jandy, jehož po prvé čteme v tereziánském dominikálním katastru bystřického panství z r. 1756. Tradice lidová, můžeme říci též dvěstiletá, aniž by již pamatovala původce tohoto jména »po chalupě«, dochovává je až do naší doby. Kdyby nebyly zachovy-

*) Viz též článek Dr. Václava DAVÍDKA: »Jména křestní, sousedská a rodová na Spálenopoříčsku« v ČRS IX/X., str. 63-74.

vány písemné zprávy, které vysvětlují vznik tohoto jména, nikdo by nemohl původ jména rozřešiti.

»U B a r t í k ů« čp. 4. Původ tohoto jména sahá také do první poloviny osmnáctého století. Jeho původcem je syn Jana Byttela, Bartoloměj; otec Jan Bytel (starší) je zapsán v tereziánském dominikálním katastru bystrického panství z r. 1756.

»U h a j n ý c h d o l e j š í c h« čp. 5. Jméno vzniklo podle zaměstnání usedlíků v tomto stavení; původ jména může se datovati od doby rozdělení bukovského dvora před r. 1837, z něhož i toto číslo vzniklo.

»U M a t ě j ů« čp. 7. Podle tradice vzniklo toto jméno podle Matěše (Matěje) Zahradníka, syna Jana Zahradníka. Týž se připomíná v matrikách fary slavíkovické 10. července 1825, kdy se narodil.

»U B e i f u t r ů i n a k u K o b z ů« čp. 8. První jméno bylo odvozeno z příjmení majitele této domkářské usedlosti Jiřího Weinfurtera, zapsaného v matrikách fary slavíkovické dne 24. listopadu r. 1808, kdy jeho dcera Barbora se vdala za Ondřeje Bajera. Jméno »po chalupě« je zkomolené. Po roce 1808 toto číslo pop. dostalo nového majitele a až r. 1869 Vojtěch Veinfurter vyměnil si chalupu v Nové Visce, jinak Vobíralce, za starou chalupu v Bukové. Kolem r. 1880 přiznal se sem Jakub Kobza; podle něho dosud se chalupa nazývá druhým jménem »u Kobzů«.

»U Š í l h á č k ů« čp. 9. Jméno bylo přeneseno Václavem Matoušem v letech sedmdesátých minulého století, neboť týž toto číslo koupil od Martina Krále. Jméno »u Šilháčků« pochází ze jména rodu, který se již na počátku 17. století vyskytuje v blízkých Slavíkovcích.

»U K r a m á ř í k ů« čp. 11. Jméno odvozeno od Adama Šperla, který kolem let šedesátých minulého století jezdil po vesnicích v okolí a prodával vápno. Lidé mu říkali také »vápeník«. Na tuto usedlost přiznal se ze vsi Lípkovala před rokem 1854 (toho roku jest zapsán v parcelačním protokolu).

»F r a n t o v n a« čp. 15 a »Niklovna« čp. 12. Oba domy byly zrušeny a před lety zbourány. Proto obě jména mají charakteristickou koncovku —na, která má značiti v obecné mluvě stavení již zbouraná. První jméno vzniklo podle jména Františka Bardouna, obecního pastýře v Bukové. Původně tu byla hospoda a hostinský po prodeji přenesl svou živnost do nové hospody při silnici z Vráže do Slavíkovíc. Ještě dříve než »Frantovna« říkalo se tam »u Venců« podle majetníka Václava Kociána, který se připomíná v matrikách fary slavíkovické r. 1804. — Jméno druhé usedlosti »Niklovna« čp. 12 jest od jména Mikuláše Krohy, kterému se všeobecně říkalo »Nikl«. Již z tohoto je viděti, jak lidová tradice přísně dbá národnosti usedlíků v obci a jak ji ostře rozlišuje.

Jiným příkladem toho je čp. 18, které koupil mezi r. 1816-1819 Antonín Kroha, domkář, syn Erharda Krohy, sedláka v Böhmendorfu č. 42. Poněvadž byl Němec a dlouho česky neuměl, nazýval lid jeho stavení »u Němců«, třebaže v této obci bylo více Němců. Čp. 20 po r. 1840 postavil Jan, syn Václava Kociána z Bukové, čp. 15. Protože se jmenoval Jan a byl Čech, nazývali též jeho usedlost »u Honzů«. Stalo se tak také proto, poněvadž asi ve stejné době postavil chalupu čp. 22 »u J o h a n e s ů« Jan Duchek, syn Gotfrida Duchka, Němce.

Pozoruhodným zjevem v této obci jsou jména »po chalupě« tři čísel, jejichž majiteli byli členové jednoho rodu. V čp. 13 se dříve říkalo »u mlynářů«, v čp. 14 »u mlynářů« a v čp. 25 »u hořejších mlynářů«, ačkoli tyto usedlosti mlyně nejsou. Nazývají se tak proto, poněvadž je měli v majetku členové mlynářského rodu Langů z Bukové čp. 1. — Čp. 13 měl v majetku již před r. 1814 Martin Lang, syn Lorenze Langa ze mlyna čp. 1. — Čp. 14 »u mlynářů« nazývá se podle Barbory Langové, dcery Petra Langa; přivdala se sem k Josefu Mrázkovi. — Čp. 25 měl Lang Josef, syn Josefa Langa, mlynáře čp. 1. Původce tohoto jména se narodil 13. srpna 1813.

Jméno »u T o n č á k ů« čp. 16 vzniklo podle Antonie Bardounové, které se říkalo »Tonča«.

Jméno »u Martiňáků« čp. 23 jest odvozeno od tesaře Martina Mráze, který si toto stavení postavil již před r. 1854.

V Bukové jsou tři jména »po chalupě«, která nebyla odvozena podle zaměstnání a přenesena odjinud sem. Jest to v čp. 13 »u Baslů«, které bylo přineseno z vesničky Nevěku manželkou Václava Langa, pak »u Šilháčků« čp. 9, které bylo přineseno, jak již zmíněno, Václavem Matoušem z Rudoltic a čp. 26 »u Paňáců« neb »u Paňáčíků«, které bylo přeneseno z čp. 12 z »Niklovny«.

L I T E R A T U R A .

JAN SVOBODA: PŘÍSPĚVKY K STUDIU ČESKÝCH OSOBNÍCH A MÍSTNÍCH JMEN. Kmen *sēm(i)-. Časopis pro moderní filologii, roč. XXVI, č. 3, str. 421-434. Též zvl. otisk.

Odborný jazykozpytec tu zkoumá původ jmen českých a vůbec slovanských, odvozených od těchto jmen: Sémidrag, Sémirad, Sémislav, Sémitech, Sémidar, Zemibor; upozorňuje, že je lze čísti leckde se začátečním S nebo Z, snaží se o výklad jejich významu i o starý tvar a upozorňuje na pozdější úpravu těchto jmen lidovou etymologií, když už lid neznal pravý obsah slova; věnuje pozornost také zkráceninám těchto složených jmen, jako jsou příjmení Sémín, Semek, Seman a místní jména Semice, Seměchy, Semeč, Sēmětice a jejich odvozeniny, a zvláště dovozuje, že sem je nutno zařaditi původ též příjmení Semerád, Semrád, Semorád. Studie Dra Svobody ukazuje, jak důmyslného, opravdu odborného výkladu musí býti užito k porozumění vzniku leckterých jmen, jejichž původ by se zdál jednoduchý. Rodopisci mají tu příležitost přispěti jednotlivostmi k filologickému výzkumu českých jmen; právě na Rodopisnou společnost Dr. Svoboda loyálně upozorňuje.

V. D.

VÁCLAV MENTBERGER: Z DENÍKU JANA JOSEFA HRABĚTE Z VRTBY. XXI. ročenka Národopisného musea Plzeňska za rok 1939. Vydalo Národopisné museum Plzeňska. Plzeň, n. vl. 1940, str. 41.

Rada apelačního tribunálu v Praze Jan Josef hrabě z Vrtby užil pražského titulárního a logiamentního kalendáře na r. 1752, vydaného Dominikem Rosenmüllerem, za almanach a deník: Zapisoval sem soukromé zajímavosti jednoho roku zcela kronikářsky. Tak se tu dočteme o kulturním životě barokního šlechtice-Pražana, navštěvujícího pilně kláštery, divadla, šlechtickou společnost, krátký čas t. r. meškal také v Křimicích a Žinkovech u Plzně; poznáváme jeho zájmy, rozhled a city, podíváme se z toho leccčemu, nejvíce poměrné separovanosti stavovské společnosti. Celkem je knížka milým, ba intimním obrázkem našeho šlechtice z dob konce feudalismu s lidskými a dobovými přednostmi i vadami. — Ředitel Národopisného musea L a d i s l a v L á b e k, známý velmi pilný pracovník, připojuje zprávu o činnosti musea r. 1939. Tisk jest vkusným a čestným pokračováním řady ročenek, z nichž o některých jsme tu již referovali.

V. D.

ZPRÁVY ČESKÉHO ZEMSKÉHO ARCHIVU, svazek VIII. V Praze, 1939, v. 8, 296 str.

Českému zemskému archivu byl již jeho zakladatelem Františkem Palackým určen dvojí úkol, vědecký a správní. Jako správní úřad soustřeďuje veškeré písemnosti samosprávných orgánů a institucí, jako vědecký ústav shromažďuje buď v originálech nebo v opisech historické dokumenty, dotýkající se dějin Čech. Jest proto samozřejmé, jestliže již před více než třiceti lety bylo přikročeno k vydávání periodické publikace »Zprávy Zemského archivu království Českého«, později »Zprávy

Českého zemského archivu», s úkolem v pravidelných lhůtách informovati širší veřejnost o činnosti tohoto předního vědeckého ústavu českého. Od r. 1906 do r. 1931 vyšlo ve větších či menších obdobích celkem sedm svazků, k nimž v r. 1939 připojen osmý svazek, uspořádaný nynějším ředitelem archivu Dr. Bedřichem Jenšovským.

Prvním článkem jest vzpomínka řed. Dr. B. Jenšovského na jeho předchůdce »Jan Bedřich Novák, historik, archivář a editor« (str. 5-40). Dr. Novák se narodil na Orlicí r. 1872 jako syn Dr. Jana Bohuslava Nováka, vlasteneckého vychovatele v rodině Orlických Schwarzenberků, vyrůstal ve stínu jednoho z předních šlechtických rodů českých, kteréžto prostředí vtisklo ráz celé jeho osobě i vědeckému jeho zaměření. Kromě řady článků a studií, vízících se k historii Schwarzenberků, obrací se jeho zjemnělá duše k vrcholné době středověku a vybírá z něho témata duchovního a myšlenkového ražení; tak vznikají bystré studie o středověkých formulářích, t. j. sbírkách listin a listů, ve kterých se jasně zrcadlí středověké prostředí, stejně jako úvahy o patriotismu a nacionalismu Karla IV. osvětlují pronikavě jednu z největších postav našich dějin. Úřední činnost v Zemském archivu, do něhož Dr. Novák přešel r. 1900 z univerzitní knihovny Pražské a v jehož čele stál od r. 1916 až do r. 1933, určila spolu s pobytem v Římě jeho další vědeckou práci. Z těchto studií vydává listiny papeže Innocence VI., týkající se českých věcí, a druhý jeho velkolepý podnik ediční, »Sněmy české z let 1611«, obsáhly konečnou fási boje mezi Rudolfovými, jeho bratrem Matyášem a českými stavby; konec nešťastného a podivinského krále vyličil Novák ve svém posledním díle »Rudolf II. a jeho pád«. Mezi nejzásluhnější díla Novákova patří uskutečnění nové stavby archivu, jejíž otevření v létě 1933 se ještě dožil, ale za několik měsíců poté opustil svůj archiv navždy.

Největší a zvláště hodnotnou prací osmého dílu Zpráv jest článek Miloslava Volfa »Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí« (str. 41-108), zajímavější také rodopisce neobyčejně. Pozemková neboli gruntovní kniha jest veřejná kniha, do níž se zapisují jednak nemovitosti a některá práva s nimi související, jednak věci těchto práv se dotýkající, za tím účelem, aby jejich držba a obchod s nimi byly postaveny na bezpečný základ. Jejich předchůdci byly nejspíše zápisy, do nichž vrchnostenská úředníka zapisovali povinnosti jednotlivých sedláků a poddaných k jejich vrchnosti, tak zv. urbáře podle středohornoněm. urbor = dávka. Když koncem 15. stol. se vrchnosti vzdávaly práva odúmrť, byla tím umožněna větší pohyblivost v držbě selských gruntů. A skutečně právě z té doby pocházejí nejstarší české pozemkové knihy, »Registra zápisův panství Pardubského« z r. 1508, které však ukazují zvláště po formální stránce na silný vliv městských knih; v této skutečnosti se zrcadlí zjev ve středověku obvyklý, že totiž blízké město či městečko bývalo odvolací instancí rychtářských soudů v sousedních vesnicích. Podle městských knih vznikají záhy zvláštní knihy smluv svatebních, knihy soudních výroků (sentencí), knihy dluhů a jiných závazků (obligace) a jejich placení (kvitance) a pod. Podle právní povahy půdy dělí se knihy na rustikální, se zápisy převody nemovitostí, které drželi sedláci v dědičném trvalém nájmu, knihy dominikální, vztahující se na půdu, kterou spravovala vrchnost ve vlastní režii, především panské mlýny, hostince, kovářny, rasovny (knihy mistrů ostrého meče), knihy emfyteutické a familiantské pro pozemky a stavení, vzniklá v polovině 18. století vnitřní kolonizací, známou raabisací, a j. v. Až do tereziánské doby vedla každá vrchnost pozemkové knihy podle své vůle a podle svého systému, teprve josefský byrokratismus se snažil vnést také do této otázky jednotnou úpravu. Toto úsilí se však setkalo s úplným nezdarem, až mocné vnitřní převraty, způsobené bouřlivým rokem 1848, přinesly také ve vedení knih podstatnou a pronikavou změnu, která se ovšem mohla uplatnit teprve za 25 let. R. 1874 vychází prováděcí nařízení k založení nových, jednotně vedených pozemkových knih, svěřených v péči okresním soudům, které jediné jsou oprávněny činit do nich příslušné zápisy. Na rozdíl od starých pozemkových knih,

do nichž se zapisovaly smlouvy, týkající se celého gruntu (odtud název kniha gruntovní), jest v nových knihách věnována každé usedlosti zvláštní trojdielná vložka. — V dalších kapitolách se věnuje pozornost osobě knihvedoucího, o jehož vlastnostech zachoval paměť blovický knihvedoucí Dundr ve své příručce pro kandidáty tohoto důležitého úřadu, jakož i taxám za vložení zápisů do knih. Závěrem Volf podává seznam panství v Čechách, pro něž se zachovaly knihy z doby před r. 1650, t. j. před berní rullí z let 1653-1655 a seznamem poddaných z r. 1651. Předností Volfova hutného a výstižného článku jest, že se v něm po prvé podává jasnou formou podle veškeré literatury i podrobné znalosti vlastního materiálu přehled vývoje instituce našich pozemkových knih, pramenu základní důležitosti pro místopisné i rodopisné badání.

Z péra téhož autora pochází drobný příspěvek rodopisného rázu »Rodinný archiv Vojkovských z Milhostic a Osečan« (str. 223-228), který navazuje na Volfův článek »Mladotové ze Solopisk na domě v Mladé Boleslavi«, otištěný v tomto časopisu r. 1932. Rodinný archiv Vojkovských, čítající celkem 116 inventárních čísel, byl darován archivu země České r. 1926 Karlem Vojkovským, majorem na odpočinku a posledním mužským potomkem svého rodu. Fond jest důležitým pramenem rodopisným nejen tím, že obsahuje zprávy až ze 17. stol., ale také proto, že jeho obsah se vztahuje k rodům, s nimiž byli Vojkovští spřízněni; jsou to Mladotové ze Solopisk, Fleischmannové z Tumpachu, měšťanská rodina Painaglů z Kyjova a baronská rodina von Abel z Brna.

Materiálu, uloženého v zemském archivu, se dotýká také článek Antonína Haase »Mapy Čechtického panství z konce 18. stol.« (str. 207-222). Tyto mapy, které tvoří část Dolnokralovické patrimoniální registratury, pocházejí z let 1780-1805 a byly pořízeny vrchností za tím účelem, aby podávaly spolehlivý obraz dominikálních pozemků v době vnitřní kolonisace. Jejich měřítko je o něco větší než měřítko indikačních skizz z první pol. 19. stol. a nebylo při nich použito trigonometrické metody; proto jejich přesnost nedosahuje dokonalosti indikačních skizz.

Vedle zmíněných tří článků, vzniklých z pořadatelské činnosti v zemském archivu, najdeme zde ještě obsáhlý článek Bohuslava Matouše »Archivy a fotografie« (str. 109-206). Ve třinácti kapitolách se tu líčí vznik a dějiny archivní fotografie, její přednosti (rychlost, láce, objektivita) a nedostatky, načež následuje popis vhodných fotografických přístrojů a výběr materiálu, při čemž jest kladen hlavní důraz na praktickou stránku.

Závěrem podává ředitel Dr. B. Jenšovský »Zprávu o činnosti českého zemského archivu za léta 1930 až 1933«, kdy se archiv přestěhoval do nové a moderní budovy. V úřední zprávě se ohlašuje tisk dalšího svazku Zpráv za léta 1934-1938 a bylo by si přáti, aby k jeho dokončení došlo v nejkratší době nejen z toho důvodu, aby bylo viděti mnohostrannou a obsáhlou činnost zemského archivu, ale aby také vynikl jeho podíl na budování kulturních statků našeho národa, jak si to přál již zakladatel zemského archivu František Palacký.

Haas.

Z P R Á V Y .

ÚPLNÝ RODOVIS HANÁCKÉ VESNICE RATAJ. Učitel Josef Žourek z Rataj vypracoval podle farních matrik a pozemkových knih po mnohaletém studiu úplné dějiny a rodokmeny jednoho sta ratajských rodů (Rataje u Kroměříže) od třicetileté války až do dnešní doby a svou práci doplnil statistickými údaji o příčinách smrti, dosaženém věku, či-

selném poměru obou pohlaví v každém rodě a podobně. Žourkova práce je jedinečným pramenem pro sociologické a demografické poznání hanácké vesnice, prací, jež sotva má podobnou v našich zemích. Budeme vděční za upozornění na podobné práce. -lh.

**PŘÍSPĚVKY KE GENEALOGII ŠLECHTICKÝCH RODŮ V MU-
SEU PRO ŽELEZNICI A OKOLÍ V ŽELEZNICI.** Jsou to na dvou per-
gamenech vývody předků starých šlechtických rodů s jejich jmény
a erby, malované a ověřené roku 1842 a 1845 ve Vídni (Wien).
Prvý z nich (čís. musej. arch. A - XII - 29) znázorňuje vývod před-
ků rodin z **Ottschützů a Sterdahlů (Sternthalů)**. Setkáváme se tu
s erby pánů von **Ottoschütz, v. Strendahl (Strenthal), Ubelli v.**
Siegburg, Pergler v. Perglas, Steinbach v. Kranigsstein, Braun v. Miro-
titz, Berg v. Berg, Karwinsky v. Karwin, Deym v. Stritzetz, Zollner v.
Zollenstein, v. Spaar, v. Beck, v. Scharfenstein, v. Argento a v. Bieden-
feld. Druhý vývod (čís. musej. arch. A - XII - 30) znázorňuje vývod předků
šlechtických rodin z **Klebetsbergu a Thumburku a Pejachewich de Ver-**
séza. Jsou tu jména a erby šlechtických rodin **von Klebelsberg, v. Thum-**
burg, v. Ugarte, v. Lihsau, v. Suches, v. Slick, v. Bubna-Littitz, v. Trapp,
v. Spaar, v. Pejachewich de Verséza, Sanches-Ortigosa y Cieffrentes,
Bukovka v. Bukovky, Trzepitzky v. Rechenburg, del Castello, Manrique
de Lara, v. Ruttenberg, v. Peterson a v. Tomagijon. Jména rodů uvá-
díme přesně tak, jak jsou zapsána ve vývodech. **V. Kozák.**

MAŘANOVSKÁ VĚTEV BOHDANECKÝCH Z HODKOVA. O sta-
ročeském vladýckém rodu Bohdaneckých z Hodkova sestavil August
Sedláček stručný rodopisný přehled v *Ottově Slovníku Naučném* IV., 248
a také Zibrt v *Bibliografii české historie* I. 6999 zaznamenal některé
prameny tiskové, zejména knížečku učitele Vincence Em. Bohdaneckého:
Paměti o rodě Bohdaneckém z Hodkova (Benešov 1886, in 4°, 32 str., 6 li-
togr. příl.). Ve všech těchto pramenech je však velmi málo o rodové
větví Mařanů, o jejímž znaku píše také Meraviglia a Kadich; Vincenc
Bohdanecký mlčí o ní vůbec. V pozůstalosti archiváře Františka Ivana
Dvorského se našel a v LVI. Zinkově knižní aukci dne 17. VI. 1940 byl
pod čís. 6. katalogu dražen s vyvolanou cenou 600 K, s příklepem 860 K
pak koupen pro archiv Národního musea v Praze rukopis rodinných zá-
pisů a paměti Mařanů Bohdaneckých, dosud, tuším, vědecky nevyužitý,
s názvem: „*Paměť první, sepsaná vlastní rukou Jiřího Mařana Bohda-*
neckého z Hodkova, kterou on, ač jen conceptive, k budoucí památce věč-
né a dědiců svých správě zanechal (1617-1659). — *Paměť druhá, kte-*
rou jsem já Jan Nykodým Mařan Bohdanecký z Hodkova, vlastní rukou
sepsal a tudý správu rodu Mařanovského a cokoliv s ním se dáleji dalo a
k němu patřil, potomkům k věčné budoucí památce rozšířil a continuando
zanechal. (1659-1689).“ — Zdá se, že rukopis jest soudobým opisem na
poručení Jana Bohdaneckého, který na okrajích připsával vlastní rukou
doplňky a opravy; je na papíře velikosti 34:22 cm a čítá 115 popsanych
stran. Ponechávající bližší prozkoumání a zhodnocení paměti historiko-
vi, všimněme si zde v stručnosti jen rodových údajů nejvlastnějších, ji-
miž lze doplniti příslušných 25 řádek Sedláčkových v OSN. IV., 250.

Bohuchval Mařan Bohdanecký byl přijat do stavu vla-
dýckého za krále Jiřího 1464. Jeho potomci žili v chudobě na Moravě
jako úředníci na panských statcích. Z nich **Matouš Mařan Bohda-**
necký, úředník panství bystřického pod Pernštejnem, zemřel r. 1573 v
63 letech věku svého. Syn jeho Jan starší, rovněž úředník v Bystřici,
vzal si za choť Annu, dceru Ondřeje Holečka z Bystřice, která zemřela
r. 1600 v Doubravniku. Syn jeho Jan mladší, úředník na Bučovicích,
měl syna Jiřího Řehoře, narozeného r. 1603, slouživšího po Bílé
Hoře ve vojště císařském a později úředníka u české komory, hejtmána
na Černém Kostelci a v Brandýse nad Labem. Ten opět rod povzněl a
obdržel od císaře Ferdinanda III. r. 1639 majestát na přídomek z Hod-
kova. Vlastnil něco zboží, držel též zemské statky Paseku a Vlasenicí.

Zemřel 4. září 1668. Byl dvakrát ženat, v I. manželství s Kateřinou, dcerou Nikodema Straky z Ehrensteina, která zemřela r. 1648, v II. manželství s Kateřinou, vdovou po Davidu Radzkovi z Radkovic. Syn jeho nejstarší Jan Nikodem, narozený r. 1637, obdržel od císaře Leopolda 14. III. 1678 potvrzení stavu a rozhojnění dosavadního znaku, ryby stříbrnou střelou prostřelené, o zlatý šraňk, původní znak Bohdaneckých. Po prvé byl ženat r. 1659 s Maximilianou Povbergerovou, dcerou rytíře Jana Michala Povbergera se statky v okolí Lince. S ní měl deset dětí: Terezii Moniku * 30. IX. 1660, Marii Renatu * 1661 † 1662, Marii Maximilianu * 10. V. 1663, Jana Karla Bernarda * 20. VIII. 1666 v Jindřichově Hradci, pak další dcery a jako desáté dítě syna Františka Antonína Josefa * I. III. 1671. Při jedenáctém porodu první choť zemřela 15. X. 1672. Po druhé se oženil 4. VI. 1673 s Žofií Marií Jenovefou, dcerou Jana Zikmunda Hošťálka z Javořice, dámou z fraucimoru zámku jindřichohradeckého. S ní měl jako své třinácté dítě syna Jana Jáchyma Ignáce Josefa Dominika, * 5. VIII. 1675. Jan Nikodem sloužil Slavatům v Jindřichově Hradci a Collaltům v Slavonicích jako hospodářský úředník. Syn jeho prvorozený Jan Karel Bernard držel statek Hoření Staňkov a odkázal jej, když všechny děti malé pomřely, manželce své Anežce Antonii z Janovic r. 1727.

V pamětech Jana Nikodema Mařana je hodna pozoru otcovská láska, s kterou píše o svých dětech, nazývá je jmény nejněžnějšími a skládá je zejména mnoho naděje do svého Karlíčka. Také svým oběma manželkám dává vzpomnutí plné citu, na smrt první myslí s hořem, na seznámení s druhou v blažené radosti.

Dr. Eohumir Lifka.

RODOPISNÁ HLÍDKA.

Dotazy a odpovědi.

UPOZORNĚNÍ. Tato hlídka je určena svépomocné službě rodopisců. Každý člen RS má nárok na otištění jednoho dotazu ročně do 5 řádek zdarma; ostatní dotazy jsou do 5 řádek za 10.— K, další řádky po 3.— K (členům za polovic). Podle usnesení výboru RS nemohou býti u dotazů otištěny též adresy zájemců, nýbrž všechny odpovědi budťež poslány kanceláři Rodopisné společnosti nebo redakci ČRS v Praze II., Těšnov 65, aby mohly býti otištěny v Časopise pro všechny čtenáře.

DOTAZY:

106. **Kavkové ve Slavětíně.** O rodě Kavků v Slavětíně, p. Ždírec, okr. Chotěboř, kraj Čáslav, panství Polná-Přibyslav, jsem našel nejstarší zprávu z roku 1651, kdy Jiřík Kavka byl dědičným rychtářem, stár 30 let. Zevrubná sdělení o těchto Kavcích z dob dřívějších rád odměním. — Kde je ještě rozšířen rod Kavků (Kafků)?
107. **Hanl, Haněl.** — Kolem r. 1682 se narodil Josef Hanl, později purkrabí ve Středoklukách, zemřel 20. I. 1742 v Nymburce. Po prvé oddán s Apolenou, po druhé s Rozálií Fontan de Brussata, pochovanou r. 1721 pod oltářem středokluckého kostela. Rodové jméno prý znělo původně Hanl van Pinten, v 19. věku změněno v Haněl. Prosíme o zprávy o těchto osobách a rodech.
108. **Bařka Antonín** — měšťan a koželuh ve Vodňanech narozen 1769. Kde se narodil a kdo byli rodiče? Jeho syn Jan nar. 1805 ve Vodňanech. Kde zemřel a čím byl?
109. **Dubský v Praze.** Zvěřina František B., český malíř, se zmínil ve svém životopise, že byl r. 1849 přijat svým strýcem profesorem

Dubským na vyšší pražskou reálku. Zajímáme se o to zvědět, zda zanechal tento Dubský potomky nebo zda žije někdo z jeho příbuzných a jak malíř F. Zvěřina s ním jest spřízněn; malíř F. Zvěřina se totiž zmiňuje také o příbuzném nadp. Albertu Dubském.

110. **Klič (Klietsch, Klitsch, Glitsch).** Prosíme o pramenné zprávy o nositelích tohoto jména v 17. stol., hlavně v Pošumaví a československém pomezí. Ovšem i jinde. Je známo místo narození Andrease Klietsche, kol r. 1682? Týž zemřel v Bamberku 26. V. 1754. Veškeré zprávy o výskytu tohoto jména v uvedenou dobu budou honorovány.
111. **Dr. Karl Anton v. Merklin,** k. k. Landrichter von Illertisseu, zemřel 29. X. 1851 v Mnichově (München) jako poslední svého rodu. Prosíme o sdělení, je-li znám snad český původ tohoto rodu. Zprávy honorujeme.

ODPOVĚĎ:

105. **Hruškové v Sověticích.** Roku 1609 byl v Třeběchovicích pod Orebem Adam Hruška purkmistrem. V letech 1621 a 1626 jmenuje se týž opět purkmistrem spoluprimátorem. Naposled je zapsán r. 1633. —
V. Koleč.

Z RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI.

VYDAVATELSKÝ ZÁKLAD. Rodopisná společnost považuje za svou povinnost pokračovati ve vydávání rodopisných spisů a příruček k užítku našich badatelů a proto se výbor usnesl na schůzi 15. prosince m. r. zřídit vydavatelský základ. Podle tohoto usnesení případnou tomuto základu: 1.) Přepłatky členských příspěvků. 2.) Dary a mimořádné příjmy. 3.) Autorské honoráře, pokud se jich přispívatelé zřeknou. Kdo by z členů Společnosti chtěl vydavatelský základ rozmnožiti, použij laskavě přiloženého vplatního lístku. Základ dostal do vinku přepłatky: **J. J. Alfonse** knížete Paara 40.— K, **O. Veselého** 20.— K, dary: vrch. soudního rady **F. Chochole** 100.— K, vrch. řed. **Jirího Felixe** 25.— K, **Zemské banky** 300.— K, gen. řed. Dr. mont. h. c. **Ing. Ot. rytíře Kruliše-Randy** 500.— K, kom. rady **Václava Palivce** 10.— K.

RODOPISNÁ SPOLEČNOST V PRAZE

založená roku 1929

jest

prvou korporací, jež sdružuje české badatele i přátele genealogie a odvětví spřízněných k soustavnému studiu a šíření znalosti vědeckého rodopisu po všech jeho stránkách i vztazích k jiným oborům vědním;

organisuje a propaguje

rodopisnou práci a znalost genealogie v českých zemích, podává orientaci a vzájemnou podporu v rodopisném badání nejen odborníkům, nýbrž i četným milovníkům genealogie, umožňuje a usnadňuje jim práci podle zásad vědeckých a usluje o vybudování Rodopisného ústavu;

pořádá

přednášky a instruktivní kursy o teorii i praxi rodopisné, o důležitosti genealogických znalostí pro celek i jednotlivce, o dědičnosti, o heraldice, sfragistice atd. na požádání kdykoliv a kdekoliv podle zvláštního ujednání;

vydává

hned od svého založení každoročně vlastní časopis s pestrým obsahem článků rodopisných, heraldických, sfragistických a přináší v něm hojně materiálů genealogických i zprávy o odborné literatuře i o událostech z oboru badání rodopisného;

publikuje

mimo vlastní časopis hodnotná genealogická díla a příručky v »Knihovně Rodopisné společnosti v Praze«;

sbírá

látku pro jmennou kartotéku, v ní také vynikajících osobností českého života;

usnadňuje

práci všem svým členům, kteří jsou jakkoliv rodopisecky činní, kdož sledují dějiny a osudy vlastního nebo jiných rodů atd., a to: spolkovou knihovnou, vzájemným seznamováním, členskými schůzemi, informací ústní i písemnou, uveřejňováním dotazů a odpovědí na ně, vhodnou insercí knihkupeckou a antikvářskou atd.;

budí

uvědomováním nejširších vrstev o významu rodopisu vážnost a lásku k zdravé tradici, úctu k vlastním předkům i minulosti národa, lásku k rodnému krbu, kraji i vlasti. Stává se tak

vážným činitelem vlastivědným

a proto hojným přistupováním za členy a získáváním členů dalších

podporuje

RODOPISNOU SPOLEČNOST V PRAZE,

umožňuje

jí v zájmu ušlechtilé nauky rodopisné, v zájmu svém i svých rodů, sobě a svým potomkům k poučení i potěšení, ale také v zájmu nejširším rozvinutí činnosti široké, prohloubené, úspěšné!

Informace podává kancelář Rodopisné společnosti v Praze II., Těšnov 65.